

ISSN 2307-8049 (PRINT)
ISSN 2663-2799 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2307-8049

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
м. Івано-Франківськ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
«ЮРИДИЧНІ НАУКИ»
Випуск 4

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Стратонов Василь Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гавловська Аліна Олександрівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Агапова Олена Валеріївна, доктор юридичних наук, вчений секретар, Науково-дослідний центр незалежних судових експертиз Міністерства юстиції України, Україна

Леоненко Максим Іванович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Леоненко Тетяна Євгенівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Маковій Віктор Петрович, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Манько Денис Григорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Слінько Дмитро Сергійович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сотула Олександр Сергійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Спіцина Ганна Олександрівна, докторка юридичних наук, професорка, перший заступник директора, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені Заслуженого професора М. С. Бокаріуса», Україна

Шенітько Михайло Валерійович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, член-кореспондент НАПрН України, професор кафедри кримінального права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Хуан Карлос Риофрío Мартінез-Вілалба, доктор юридичних наук, професор, декан факультету права, Universidad de Los Hemisferios, Еквадор

Збірник наукових праць включено до наукометричної бази даних Index Copernicus (Республіка Польща)

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 24.11.2025 р. № 7)**

Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення:
Рішення № 2944 від 24.10.2024 (Ідентифікатор медіа R30-05621).

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Херсонський державний університет
(вул. Університетська, 27, м. Херсон, 73000, e-mail: office@ksu.ks.ua. Тел.: +38 096 310 26 36).

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України № 1166 від 23 грудня 2022 року (додаток 3).
Спеціальність: D8 – Право.

Періодичність: 4 рази на рік.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, болгарська, румунська.

Електронна сторінка видання – <http://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj>

ISSN 2307-8049 (PRINT)
ISSN 2663-2799 (ONLINE)

© Херсонський державний університет, 2025
© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Гаврилюк О. О.

БАЗОВА ФОРМУЛА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ:
ВСТУП ДО АНАЛІЗУ.....5

СЕКЦІЯ 2 ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Гордійчук М. А.

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЛІСІВ В УКРАЇНІ.....12

СЕКЦІЯ 3 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Shamov O. A.

RETHINKING ONLINE INTERMEDIARY LIABILITY IN THE AGE OF GENERATIVE AI:
FROM “SAFE HARBOR” TO A MODEL OF ALGORITHMIC ACCOUNTABILITY.....18

СЕКЦІЯ 4 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Бриков В. М.

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД:
АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....23

Дзюрбель А. Д.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОЦЕСІ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕРОЗКРИТИХ ЗЛОЧИНІВ МИНУЛИХ РОКІВ.....28

Стратонов В. М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....35

CONTENTS

SECTION 1 COMMERCIAL LAW, COMMERCIAL PROCEDURAL LAW

Gavryliuk O. O.

BASIC FORMULA FOR DETERMINING THE EFFECTIVENESS OF LAW ENFORCEMENT:
INTRODUCTION TO ANALYSIS.....5

SECTION 2 LAND LAW; AGRARIAN LAW; ENVIRONMENTAL LAW; NATURAL RESOURCE LAW

Gordiychuk M. A.

LEGAL NATURE AND FEATURES OF THE MECHANISM FOR LEGISLATIVE PROVIDING
OF ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY OF FORESTS IN UKRAINE.....12

SECTION 3 ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW

Shamov O. A.

RETHINKING ONLINE INTERMEDIARY LIABILITY IN THE AGE OF GENERATIVE AI:
FROM “SAFE HARBOR” TO A MODEL OF ALGORITHMIC ACCOUNTABILITY.....18

SECTION 4 CRIMINAL PROCESS AND FORENSICS; FORENSIC EXAMINATION; OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE ACTIVITIES

Brykov V. M.

THE ROLE OF INTERPRETERS IN GUARANTEEING THE RIGHT TO A FAIR TRIAL:
AN ANALYSIS OF THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.....23

Dzyurbel A. D.

THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN PLANNING
INVESTIGATIONS INTO UNSOLVED CRIMES OF PAST YEARS.....28

Stratonov V. M.

CURRENT PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION OF UKRAINE
DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE.....35

СЕКЦІЯ 1 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК [34.018:005.336.1-047.44]:346.1
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-1>

БАЗОВА ФОРМУЛА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ: ВСТУП ДО АНАЛІЗУ

Гаврилюк Олександр Олександрович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки

Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»

gavryliukscience@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6925-7793

*Метою статті є встановлення основних особливостей базової формули визначення ефективності правозастосування та її осмислення в аспекті властивостей окремих елементів. Методологічною основою дослідження виступають методи аналізу та синтезу посередництвом яких визначено співвідношення правотворчості та правозастосування у механізмі правового регулювання суспільних відносин. Поглиблене їх використання у поєднанні зі структурно-функціональним методом дозволило деталізувати базову формулу визначення ефективності правозастосування, виділивши три компоненти мети й результату правозастосування. **Результати.** Правотворчість та правозастосування у загальному вигляді є елементами єдиного механізму правового регулювання і при цьому ефективність правозастосування підлягає вимірюванню за тим же підходом, що й ефективність правових норм. Базова формула передбачає визначення ефективності правозастосування через співвідношення результату та мети у якій «мета» являє собою ідеальний наслідок (стан), тобто такий, що визначений законом, яким встановлюється причинно-наслідкова модель у сфері правозастосування, у той же час «результат» є фактичним наслідком (станом), тобто таким, до якого фактично призвело право застосування. Водночас мета повинна розкриватися саме посередництвом тріади елементів, якими виступають: 1) підстава правозастосування; 2) акт правозастосування; 3) наслідки правозастосування.*

***Висновки.** Проаналізована загальна формула визначення ефективності правозастосування виступає своєрідним орієнтиром, що підлягає подальшому більш глибокому науковому й практичному осмисленню задля формування більш деталізованого бачення елементів формули з урахуванням конкретних сфер суспільних відносин, мети правового регулювання конкретних видів відносин, а також ролі суб'єктів правозастосування у забезпеченні динаміки відповідних відносин. У першу чергу це обумовлюється різною телеологічною спрямованістю діяльності суб'єктів правозастосування, а також умов у яких вони діють. В якості ще одного фактору виступає рівень та обсяг розсуду або ж дискреції відповідних суб'єктів з огляду на підстави застосування ними нормативних положень, а також наслідків їх застосування, особливо враховуючи те, що положеннями законодавства може передбачатися право суб'єкта вчинити один з декількох можливих актів правозастосування за наявності одних і тих самих підстав, які, своєю чергою, спричинять різні юридичні наслідки для учасників відповідних правовідносин.*

***Ключові слова:** господарське право, господарсько-правові відносини, ефективність права, ефективність правового регулювання, ефективність юридичної діяльності, ефективність правозастосування, методологія, економіка права, економічна ефективність, оцінка ефективності, результативність*

BASIC FORMULA FOR DETERMINING THE EFFECTIVENESS OF LAW ENFORCEMENT: INTRODUCTION TO ANALYSIS

Gavryliuk Oleksandr Oleksandrovych,

Candidate of Juridical Sciences,

Senior Scientists at the Department of Economic and Legal Research

of Economic Security Problems

State Organization "V.K. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

gavryliukscience@gmail.com

orcid.org/0000-0001-6925-779

Purpose of the article is to establish the main features of the basic formula for determining the effectiveness of law enforcement and its interpretation in terms of the properties of individual elements. **The methodological basis of the research** is the methods of analysis and synthesis, through which the relationship between law-making and law enforcement in the mechanism of legal regulation of social relations is determined. Their in-depth use in combination with the structural-functional method made it possible to detail the basic formula for determining the effectiveness of law enforcement, identifying three components of the goal and result of law enforcement. **Results.** Lawmaking and law enforcement are, in general terms, elements of a single mechanism of legal regulation, and the effectiveness of law enforcement can be measured using the same approach as the effectiveness of legal norms. The basic formula involves determining the effectiveness of law enforcement through the relationship between the result and the goal, where the "goal" is the ideal outcome (state), i.e., that defined by the law establishing a cause-and-effect model in the field of law enforcement, while the "result" is the actual consequence (state), i.e., that which the application of the law has actually led to. At the same time, the goal must be revealed through a triad of elements, which are: 1) the basis for law enforcement; 2) the act of law enforcement; 3) the consequences of law enforcement.

Conclusions. The analyzed general formula for determining the effectiveness of law enforcement serves as a kind of guideline subject to further in-depth scientific and practical consideration in order to form a more detailed vision of the elements of the formula, taking into account specific areas of social relations, the purpose of legal regulation of specific types of relations, as well as the role of law enforcement agencies in ensuring the dynamics of relevant relations. This is primarily due to the different theological orientation of the activities of law enforcement agencies, as well as the conditions in which they operate. Another factor is the level and scope of discretion of the relevant agencies, taking into account the grounds for their application of normative provisions, as well as the consequences of their application, especially considering that the provisions of the law may provide for the right of an entity to perform one of several possible acts of law enforcement on the same grounds, which, in turn, will have different legal consequences for the participants in the relevant legal relations.

Keywords: economic law, economic legal relations, efficiency of law, efficiency of legal regulation, efficiency of juridical activity, efficiency of law-enforcement, methodology, law economy, economic efficiency, evaluation of efficiency

Вступ. Право являє собою соціальне явище. З одного боку джерелом права виступає народ, який формує запит щодо встановлення певних моделей поведінки у суспільстві (це характерно переважно для приватних галузей права). З іншого боку держава впроваджує моделі поведінки необхідні для належного розвитку суспільства і забезпечення безпеки у ньому, вкладаючи у таке регулювання значною мірою інтерес усього суспільства та держави (це характерно переважно для публічного права). У соціологічному вимірі право – це моделі відносин, що складаються або повинні складатися між суб'єктами. Тому об'єктивне право має яскраво виражену інструментальну природу (Ковальчук, 2024: 5–9), оскільки виступає засобом упорядкування суспільних відносин посередництвом різних комбінацій дозволів, заборон та позитивних зобов'язувань (Васильєва, 2011: 169).

Важливим проявом цього на рівні юридичної науки виступає активне вживання правовою доктриною таких категорій як «інструмент» та «механізм», що покликані сприяти розкриттю природи впливу права на суспільні відносини. Використан-

ня відповідних категорій у ході дослідження динамічних структурно-функціональних юридичних феноменів дозволяє не лише на мовному, проте також і на сутнісному рівні визначати окремі властивості та характеристики права, однією з яких виступає «ефективність».

Спрямованість правового регулювання суспільних відносин на досягнення певної мети дозволяє оцінювати якість відповідного правового впливу з точки зору реально досягнутих результатів. Тому, як зазначає А. В. Коструба, «механістична концепція» правового регулювання, що розкривається через сукупність правових засобів, приводить у тому числі до питання ефективності такого регулювання і зокрема ефективності правових норм (Коструба, 2014: 31–32).

Саме тому осмислення юридичних явищ та процесів посередництвом таких логіко-мовних феноменів як «інструмент» та «механізм» безпосередньо відкриває можливість розгляду «керованих» (контрольованих) юридичних процесів (у тому числі правового впливу) через категорію «ефективність» (Див.: Гаврилюк, 2025а: 67–71).

Водночас, на відміну від проблеми ефективності правового регулювання у цілому, яка привернула певну наукову увагу вчених на рівні юридичних досліджень, проблема ефективності правозастосування як елемента та об'єкта правового регулювання не отримала широкого розкриття на сторінках наукових досліджень, хоча при цьому в окремих випадках саме правозастосування виступає елементом *sine qua non* для досягнення мети правового регулювання. Більше того, самі суб'єкти правозастосування, виконуючи свої повноваження й виступаючи елементом механізму правового регулювання, набувають певною мірою значення економічної чи господарської системи, що також дає можливість і навіть визначає необхідність оцінки їх діяльності у полі категорії «ефективність» (Гаврилюк, 2025б: 126).

У зв'язку з цим у цьому матеріалі присвяtimo увагу розгляду проблеми ефективності правозастосування у контексті загальної юридичної форми ви визначення останньої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема ефективності правозастосування тією чи іншою мірою ставала предметом наукового розгляду таких вчених-юристів як О.В. Білоус, Т.С. Васильєва, П.Д. Гуйван, Р.А. Джабраїлов, Д.В. Задихайло, О.М. Ковальчук, А.В. Коструба, З.С. Кравцова, В.К. Мамутов, В.І. Нагнибіда, А.А. Наконечна, І.Ю. Настасяк, В.Я. Погребняк, Д.С. Спесівцев, А.С. Стащенко, В.В. Степаненко, Т.І. Тарахонич, В.А. Устименко, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та ін.

1. Співвідношення правового регулювання суспільних відносин та правозастосування

Призначенням права виступає упорядкування суспільних відносин, незалежно від того, чи будуються ці відносини на засадах юридичної рівності та майнової самостійності або ж влади та підпорядкування. У зв'язку з цим правом охоплюється усі відносини, у тому числі відносини, що складаються у сфері державного управління.

Однією з універсальних платформ для розкриття природи правового впливу права на суспільні відносини при цьому виступає платформа «юридичного механізму» (Погребняк, 2020: 132). Вона здатна розкрити сутність та особливості комбінаторики засобів упорядкування як приватних, так і публічних відносин.

Категорія «механізм» має універсальний характер і активно використовуються не лише юриспруденцією, проте також й іншими суспільними науками, у тому числі економічною. І при цьому вона практично завжди розглядається в однаковому контексті, що надає їй певною мірою універсального характеру. Одну з уніфікованих позицій щодо розгляду природи механізму окреслює О. М. Чечель. Як зазначає вчений, ця категорія активно вживається у техніці і позначає пристрій, що передає або перетворює рух. Також цей термін активно використовується для позначення внутрішньої будови машин (Чечель, 2013: 105).

Поряд із цим, як відомо, складні пристрої можуть складатися з декількох механізмів. Наприклад, той самий автомобіль, будучи складним механізмом, складається з механізму приводів, трансмісії й багатьох інших систем. Так само і право у силу свого масштабу охоплює цілий діапазон динамічних систем більшого чи меншого характеру. Відповідне співвідношення загального й часткового характерне й для механізму право-

вого регулювання та правозастосування. У цьому ключі світло на підняту проблему проливають праці А. В. Коструби. Зокрема, як відомо, правове регулювання являє собою процес формування нормативно-правових приписів, сприйняття останніх суб'єктами права і слідування ними відповідним настановам (Харитонов та Харитонova, 2021: 7). У зв'язку з цим вчений окреслює дві основні форми механізму правового регулювання у контексті його трьох стадій (якими виступають початок правового регулювання суспільних відносин, виникнення прав і обов'язків у конкретних суб'єктів й припинення прав та обов'язків відповідно). Як стверджує дослідник, в межах першої форми механізму на третій стадії його розвитку відбувається правореалізація, тобто права й обов'язки особи припиняються шляхом їх здійснення (Коструба, 2014: 48). Для прикладу, відносини, що виникають з договору купівлі-продажу, припиняється внаслідок передачі майна і розрахунку між сторонами.

Своєю чергою у межах другої форми механізму правового регулювання третьою стадією виступає правозастосування (Коструба, 2014: 46–51). Для прикладу, набуття перехід та припинення прав на нерухомість, як правило, передбачає необхідність вчинення суб'єктом правозастосування певних дій для настання відповідних юридичних наслідків. Це може бути, зокрема прийняття нерухомості в експлуатацію, державна реєстрація прав на неї тощо (Спесівцев, 2017: 81–82, 195).

Таким чином, як зазначає А. В. Коструба, правове регулювання забезпечується двома взаємопов'язаними компонентами, якими виступають правотворча та правозастосована діяльність і при цьому кожна із окреслених вище стадій механізму правового регулювання є своєрідною мікросистемою або навіть сукупністю мікросистем інструментального характеру (Коструба, 2014: 50–52), оскільки кожна з них також складається із сукупності правових засобів. Інакше кажучи, правотворчість та правозастосування у загальному вигляді є елементами єдиного механізму правового регулювання. Проблема полягає лише у тому чи є правозастосування «запрограмованою» (запланованою) стадією конкретного механізму або ж воно являє собою альтернативний шлях вирішення проблеми, наприклад, у разі коли реалізація запрограмованої моделі забезпечується рішенням суду як наслідком ухилення одного з учасників правовідносин від слідування такій моделі (Див.: Спесівцев, 2020а: 118). При цьому слід також урахувати, що правозастосування є стадійним процесом завершальною стадією якого виступає винесення індивідуального правозастосовочого акту, тобто рішення, постанови, наказу тощо (Нагнибіда, 2019: 35, 39).

Водночас правозастосування забезпечується переважно органами державної влади чи місцевого самоврядування, які складають механізм держави в його структурно-функціональному й структурно-організаційному аспектах (Кравцова, 2022: 93), й являють собою економічні структури або ж системи (Гаврилюк, 2025б: 126).

І в цьому сенсі складається досить специфічна ситуація, адже з одного боку посередництвом норм права здійснюється регулювання порядку застосування власне нормативних положень відповідними суб'єктами (економічними (господар-

ськими) структурами) як елементом відповідного механізму, а з іншого боку – норми права також встановлюють у яких випадках і які нормативні приписи повинні бути застосовані у ході діяльності таких суб'єктів. Інакше кажучи, під правовий вплив потрапляє як власне внутрішня діяльність суб'єкта правозастосування (економічної (господарської) структури), тобто порядок прийняття ним відповідних рішень щодо застосування норм права, так і ситуація реальності у якій застосовуються відповідні норми з урахуванням підстав та наслідків правозастосування. Основою такого впливу права на суб'єктів правозастосування виступає стаття 19 Конституції України, якою фактично запроваджено спеціально-дозвільний тип діяльності суб'єктів правозастосування (Верховна Рада України, 1996).

Не можна не відмітити в окресленому ключі й висловлювану у сучасних дослідженнях думку щодо тенденції відходу у межах сучасних правопорядків від домінування позитивістського підходу у правозастосуванні за якого право розглядається виключно як закон, тобто отожднюється з ним. І хоча це пояснюється намаганням якомога ефективніше забезпечити права конкретної особи та суспільства (Гуйван, 2017: 134), в аспекті ефективності правозастосування це створює ризик її зниження, адже абстрактність правових норм і їх недостатність перекидає занадто велику відповідальність на суб'єктів правозастосування в частині забезпечення прав конкретних осіб та суспільства у цілому, а це може призвести до варіативності підходів щодо такого забезпечення, підвищення корупційних ризиків й у цілому до розмиття стандартів справедливості в частині задоволення потреб та законних інтересів учасників відповідних відносин. Адже навіть з економічної точки зору забезпечення ефективності у такому разі підштовхуватиме правозастосовних суб'єктів до спрощення своєї діяльності як прояву її оптимізації, що, своєю чергою, може навапакі знизити рівень забезпечення прав фізичних та юридичних осіб.

2. Базова формула визначення ефективності правозастосування

Враховуючи окреслений вищий зв'язок правозастосування та правотворення, слід зазначити, що у сучасних юридичних дослідженнях ефективність права розглядається з багатьох позицій і в широкій варіації аспектів, починаючи від тих, що ґрунтуються на позиції забезпечення верховенства права у будь-який спосіб, і завершуючи прагматичними поглядами на правове регулювання з точки зору результативності останнього. Тим не менше майже всі правники погоджуються з тим, що ефективність права виступає однією з характеристик механізму дії правових норм, тобто правового регулювання. При цьому в якості критеріїв ефективності часто розглядаються такі властивості як «необхідність» та «бажаність» тих чи інших приписів, їх «корисність» чи «шкідливість» тощо. Зважаючи на це, ефективність завжди розглядається через результат впливу права на суспільні відносини, зокрема посередництвом визначення відповідності реального стану конкретних правовідносин типовій моделі, запровадженої нормою права (Стащенко, 2010: 16). Інакше кажучи, йдеться про результативність (Тарахонич, 2010: 12) або ж міру досягнення цілей визначених нормами права (Тарахонич, 2010: 12;

Білоус, 2018: 14). При цьому, як зазначає І. Ю. Настасяк, ефективність правозастосування підлягає вимірюванню аналогічно ефективності правових норм, тобто шляхом зіставлення фактично досягнутих результатів цілям нормативних приписів (Настасяк, 2012: 24). Це, своєю чергою, повністю узгоджується з описаними вище А. В. Кострубою стадійними особливостями функціонування механізму правового регулювання суспільних відносин й місця правозастосування у ньому, адже останнє не являє собою певний відокремлений чи автономний від механізму правового регулювання компонент.

У зв'язку з цим правозастосування не являє собою самоціль, а виступає засобом досягнення мети правового регулювання у цілому. У зв'язку з цим цілком закономірно, що ефективність правозастосування оцінюється за тими ж критеріями, що й ефективність правового впливу на суспільні відносини, особливо зважаючи на випадки, коли правовий вплив не може досягти конкретної мети без правозастосування.

Більш детально поглянути на відповідні особливості правозастосування дозволяє формула визначення ефективності, окреслена А. А. Наконечною, яка втілює окреслені вище підходи до визначення ефективності правового регулювання. Згідно з цією формулою ефективність визначається як співвідношення результату та мети, тобто:

$$E = P / M$$

де Е – ефективність, а Р та М – результат й мета відповідно (Наконечна, 2020: 228).

3. Деталізація базової формули визначення ефективності правозастосування

Підтримуючи у цілому окреслений підхід, й вважаючи його таким, що повною мірою відображає визначення ефективності у праві і зокрема правозастосуванні, вважаємо за можливе дещо поглибити його шляхом деталізації.

У першу чергу слід звернути увагу на те, що, як ми зазначали раніше, правозастосовна діяльність виступає об'єктом правового регулювання, що своєю чергою, відкриває можливість застосування фрагментарного підходу в оцінці ефективності правового регулювання. Інакше кажучи, враховуючи певною мірою «фрактальну» будову механізму правового регулювання суспільних відносин, який може включати в себе механізми меншого масштабу (Погребняк, 2020: 132), у тому числі механізм правозастосування, визначення ефективності правозастосовної діяльності також є можливим з урахуванням масштабу погляду суб'єкта аналізу на відповідну проблему.

Для прикладу, у межах судового правозастосування можна визначати ефективність усього судового провадження у певній категорії справ або ж лише ефективність окремих судових процедур. Все залежить від окреслення фрагменту правової реальності, що потрапляє у фокус дослідження. Більше того, у рамках поглиблення окресленої вище формули визначення ефективності правозастосування «мету» та «результат» як ідеальний та фактичний компоненти відповідно слід фрагментувати на три окремі елементи кожен, якими виступають: 1) підстава; 2) акт; 3) наслідок.

Тобто, оцінювати результат правозастосування слід не лише з огляду на його юридичні наслідки, а й ураховуючи способи досягнення таких наслідків, зокрема у зв'язку з тим, що, як

ми зазначили раніше, правозастосування перебуває у полі спеціально-дозвільного правового впливу, визначеного статтею 19 Конституції України. У зв'язку з цим оцінка ефективності діяльності правозастосовних органів не може здійснюватися виключно з позиції досягнутого результату у тому числі як реакції на певний запит суспільства або окремих фізичних чи юридичних осіб, адже такі дії можуть набувати ознак свавілля і порушення прав фізичних та юридичних осіб. При цьому, як ми неодноразово зазначали вище, діяльність юрисдикційних суб'єктів щодо застосування нормативних положень також виступає предметом правового регулювання, а тому і оцінка ефективності правозастосування повинна охоплювати не лише його наслідки, проте і сам процес, що регламентується на нормативно-правовому рівні і за межі якого суб'єкт правозастосування у силу статті 19 Конституції України вийти не може.

З іншого боку підставою для правозастосування виступає юридичний факт, тобто певна дія або ж подія. Наприклад, державна реєстрація речових прав на нерухоме майно може здійснюватися як за заявою фізичної чи юридичної особи, що власне і виступає підставою для вирішення питання щодо вчинення акту правозастосування, так і, наприклад, у силу певних подій зафіксованих належним чином прикладом чого виступає автоматична реєстрація прав (див. абзац четвертий частини п'ятої статті 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (Верховна Рада України, 2016)). Причому акти правозастосування, як правило, за деякими виключеннями, обумовленими в тому числі автоматизацією юридичних процедур, пов'язуються з елементом розсуду більшого чи меншого масштабу (Степаненко, 2017: 300). Тобто перед чиненням відповідного акту суб'єкт правозастосування оцінює обставини правової реальності у межах та у спосіб, визначені нормативно-правовими положеннями, що регламентують його діяльності, і суміжними нормативно-правовими приписами, за результатами чого приймає рішення про застосування нормативно-правового положення або ж про відмову у його застосуванні.

Що ж стосується власне наслідків правозастосування, то ними, згідно із найбільш загальним підходом, детермінованим інструментальною спрямованістю права, виступає задоволення потреб та законних інтересів фізичних та (або) юридичних осіб. Однак, вважаємо, що з точки зору правозастосування окреслене виступає лише загальним орієнтиром. У зв'язку з чіткою ідентифікацією правозастосування як окремої стадії правового регулювання, його ефективність необхідно оцінювати певною мірою в «усіченому» відносно мети усього механізму правового регулювання суспільних відносин вимірі і при цьому з урахуванням природи та телеології відповідної процедури у межах якої застосовуються нормативні положення, тобто з точки зору власне локальної мети правозастосування, а не всього механізму (хоча при цьому не виключається їх повний збіг).

Для прикладу, розглядаючи питання про постановлення ухвали щодо забезпечення позову, суд оцінює рівень ризику незабезпечення такого позову відносно виконаності судового рішення, тобто наскільки незастосування забезпечення позову може стати перешкодою для виконання варіацій можливих судових рішень у конкретній

справі. З іншого боку, як зазначається у юридичних дослідженнях, наприклад, державна реєстрація прав на нерухомість у цілому виконує охоронні функції (Спесівцев, 2020б: 28), проте для суб'єкта, який застосовує відповідні положення, принципове значення має наявність або відсутність підстав для ухвалення відповідного правозастосовного акту, які він не може розширити чи звужити. Тобто рівень розсуду судді, а також державного реєстратора прав на нерухомість є різним, а тому і оцінка ними спрямованості їх актів, зокрема у контексті наслідків, також може бути різною.

Враховуючи зазначене, в окресленій вище формулі визначення ефективності правозастосування мета, вважаємо, повинна розкриватися саме посередництвом тріади елементів, якими виступають: 1) підстава правозастосування; 2) акт правозастосування; 3) наслідки правозастосування.

Водночас «мета» в окресленій формулі являє собою ідеальний наслідок (стан), тобто такий, що визначений законом, яким встановлюється причинно-наслідкова модель у сфері правозастосування. У той же час «результат» є фактичним наслідком (станом), тобто таким, до якого фактично призвело право застосування.

Таким чином, за загальним правилом, у межах окресленої базової формули визначення ефективності, правозастосування визначається як ефективне у разі, якщо фактично отриманий результат відповідає запланованому результату (меті). У межах окресленої нами деталізації це означає, що ефективним є правозастосування для якого були необхідні правові підстави і яке призвело до визначених законом наслідків. Це своєю чергою узгоджується з двоелементним розумінням правового регулювання, яке включає власне правотворчість та правозастосування, що у сукупності забезпечують виникнення нових або ж вдосконалення існуючих нормативних положень й спричинення конкретних юридичних наслідків, визначеними ними в умовах практики відповідно.

З іншого боку це положення сприяє висновку що ефективність правозастосування повністю залежить від якості закону. Проте, насправді, проблема є дещо глибшою. Правозастосування не можна ототожнювати з правовим регулюванням, адже у такому разі будь-які помилки суб'єктів правозастосування можуть бути списані на недосконалість закону. Суб'єкти правозастосування обмежені статтею 19 Конституцією України, однак, незважаючи на це, вони наділені необхідною мірою розсуду і саме в цій частині розсуду існує місце для визначення ефективності власне правозастосування. Інакше кажучи, збіг мети правового регулювання і реального результату, досягнутого правозастосуванням, дозволяє стверджувати про ефективність останнього, однак з іншого боку це лише «технічний» підхід, який не завжди свідчить про ефективність власне правового регулювання, яке може бути у цілому неефективним у світлі незадоволення або недостатнього задоволення потреб учасників відповідних відносин. Тобто ефективність правозастосування в такому вимірі говорить лише про те що воно відповідає закону, проте не надає відповідь на питання те чи ефективним сам закон.

Більше того, окреслену формулу можна деталізувати ще глибше у контексті визначених нами аспектів розсуду. Для прикладу, чи можна вважа-

ти ефективним правозастосування, яке здійснено без достатньої правової підстави, наприклад, в умовах подачі суб'єкту правозастосування підроблених документів на підставі яких вчинено правозастосовний акт? Адже очевидно, що у такому разі алгоритм правозастосування спрацює у ситуації у якій не повинен спрацювати. Чи йдеться у даному разі лише про неефективність самого закону, який не покладає обов'язок на суб'єкта правозастосування пересвідчуватися у достовірності документів, або ж у даному випадку має місце помилка самого суб'єкта правозастосування? Другим аспектом виступає власне якість самого процесу правозастосування, зокрема чи було його здійснено у межах строків із дотриманням вимог до процедури, визначених законом. Адже досягнення результату, проте з порушенням строків правозастосування, повинно свідчити про те, що правозастосування є результативним, однак його ефективність є недостатньою. Тобто тут є вади ефективності у темпоральному вимірі або ж, інакше кажучи, часова неефективність. Третім аспектом виступає питання можливості вважати правозастосування ефективним якщо воно спричинило лише формальні наслідки визначені законом проте не спричинило реальні або ж якщо воно взагалі не здатне спричинити юридичних наслідків. Прикладом виступає державна реєстрація прав власності на нерухомість, яка припинила існування. Не так давно відповідні механізми активно застосовувалися у межах вітчизняної системи реєстрації прав на нерухоме майно, зокрема у межах перехідного періоду між функціонуванням старого реєстру (Реєстру прав власності на нерухоме майно), у якому права на відповідну нерухомість не реєструвалися, та нового (Державного реєстру речових прав на нерухоме майно), де їх реєстрація була необхідною для фіксації факту припинення існування нерухомості в умовах, коли такої нерухомості вже не існувало фізично.

Висновки. Проведений науковий аналіз дозволяє стверджувати, що розглянута нами формула визначення ефективності правозастосування через співвідношення мети та результату має базовий характер, однак при цьому підлягає більш глибокому осмисленню як на рівні подальших наукових досліджень, так і у ході безпосередньо актуальної практики правозастосування з урахуванням особливостей підстав вчинення правозастосовних актів, а також наслідків останніх. Тобто це свого роду орієнтир, що підлягає подальшому більш глибокому науковому й практичному осмисленню задля формування більш деталізованого бачення елементів формули з урахуванням конкретних сфер суспільних відносин, мети правового регулювання конкретних видів відносин, а також ролі суб'єктів правозастосування у забезпеченні динаміки відповідних відносин.

У першу чергу це обумовлюється різною телеологічною спрямованістю діяльності суб'єктів правозастосування, а також умов у яких вони діють. В якості ще одного фактору виступає рівень та обсяг розсуду або ж дискреції відповідних суб'єктів з огляду на підстави застосування ними нормативних положень, а також наслідків їх застосування, особливо враховуючи те, що положеннями законодавства може передбачатися право суб'єкта вчинити один з декількох можливих актів правозастосування за наявності одних

і тих самих підстав, які, своєю чергою, спричинять різні юридичні наслідки для учасників відповідних правовідносин. У зв'язку з цим подальші наукові пошуки проблематики ефективності правозастосування варто проводити у ключі пропозованої вченими загальної формули визначення ефективності і водночас з урахуванням окреслених обставин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальчук О.М. Право як соціальний феномен: цінності, свобода, обмеження. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 5. С. 3–9.
2. Васильєва Т.С. Господарська діяльність як об'єкт адміністративно-правового режиму. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2011. № 1. С. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_32 (дата звернення: 21.10.2025).
3. Коструба А.В. Юридичні факти в механізмі правоприпинення цивільних відносин: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 376 с.
4. Гаврилюк О.О. Проблема сучасних теоретичних та господарсько-правових підходів до розуміння ефективності права і правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2025. № 105. С. 67–78.
5. Гаврилюк О.О. Сучасні підходи до оцінки ефективності судової системи (господарсько-правовий аспект). *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2025. № 81 (1). С. 121–132. URL: http://forumprava.pp.ua/files/121-132-2025-1-FP-Gavryliuk_15.pdf.
6. Погребняк В.Я. Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Алерта, 2020. 640 с.
7. Чечель О.М. Принципи та механізм державного регулювання економіки. *Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління»*. 2013. № 2 (9). С. 103–111.
8. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Механізм цивільно-правового регулювання відносин в умовах пандемії COVID-19: антропологічний коректив. *Часопис цивілістики*. 2021. Вип. 44. С. 5–18.
9. Спесівцев Д.С. Юридичні факти у механізмах виникнення, переходу та припинення речових прав на нерухомість в Україні: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 225 с.
10. Спесівцев Д. Конститутивні та перетворювальні властивості рішення суду як правового засобу захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 118–124.
11. Нагнибіда В. Теоретичні засади правозастосування: поняття, ознаки, види. *Університетські наукові записки*. 2019. Т. 18, № 3 (71). С. 33–42.
12. Кравцова З.С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади»: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*: електрон. наук. фахове вид. 2022. № 10. С. 91–94. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/18.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
13. Конституція України: станом на 21.10.2025 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141 (зі змінами).
14. Гуйван П.Д. Якість закону як елемент визначеності правової норми. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. С. 132–136.
15. Стащенко А. До питання про «ефективність» права як категорії юридичної науки. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С. 14–16.
16. Тарахонич Т.І. Ефективність правового регулювання (питання теорії). *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 11–13.
17. Білоус О.В. Ефективність права у світлі концепції людиноцентризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 34. С. 12–14.
18. Настасяк І.Ю. Загальна характеристика ефективності правового впливу. *Митна справа*. 2012. № 4 (82). Ч. 2, кн. 1. С. 20–25.

19. Наконечна А. Ефективність впливу правового регулювання на задоволення людських потреб та інтересів. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 10. С. 227–231.

20. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 9 (зі змінами).

21. Степаненко В.В. Застосування у праві та правозастосовний розсуд: співвідношення понять. *Юридичний бюлетень*. 2017. Вип. 5. С. 298–304.

22. Спесівцев Д.С. Визнання права власності на нерухомість у контексті вимоги закону про його державну реєстрацію: еволюція правозастосовного підходу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 3 (32). С. 26–30.

REFERENCES:

1. Kovalchuk, O.M. (2024). Pravo yak sotsialnyi fenomen: tsinnosti, svoboda, obmezhenia [Law as a social phenomenon: values, freedom, restrictions]. *Aktualni problemy vitchyznanoi yurysprudentsii – Actual problems of native jurisprudence*, 5, 3–9. [in Ukrainian]

2. Vasylieva, T.S. (2011). Hospodarska diialnist yak ob'ekt administratyvno-pravovoho rezhymu [Economic activity as object administratively legal mode]. *Forum prava – Forum prava*, 1, 169–174. [in Ukrainian]

3. Kostruba, A.V. (2014). *Yurydychni fakty v mekhanizmi pravoprypynennia tsyvilnykh vidnosyn* [Legal facts in the mechanism of termination of civil relations]. In Yure. [in Ukrainian]

4. Havryliuk, O.O. (2025). Problema suchasnykh teoretychnykh ta hospodarsko-pravovykh pidkhodiv do rozuminnia efektyvnosti prava i pravovoho rehuliuвання [Problem of modern theoretical, economic and legal approaches for understanding the efficiency of law and legal regulation]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 105, 67–78. [in Ukrainian]

5. Havryliuk O.O. (2025). Suchasni pidkhody do otsinky efektyvnosti sudovoi systemy (hospodarsko-pravovyi aspekt) [Modern approaches to evaluation of judicial system efficiency (economic law aspect)]. *Forum prava – Forum prava*, 81, 121–132. [in Ukrainian]

6. Pohrebniak, V.Ia. (2020). *Vynyknennia, perekhid ta prypynennia sub'ektyvnykh tsyvilnykh prav: problemy teorii ta praktyky* [Emergence, Transfer and Termination of Subjective Civil Rights: problems of Theory and Practice]. Alerta. [in Ukrainian]

7. Chechel, O.M. (2013). Pryntsypy ta mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky [Principles and mechanism of government control of economy]. *Visnyk AMSU. Seriya: «Derzhavne upravlinnia» – Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series: Public Administration. Series: “Public Administration”*, 2 (9), 103–111. [in Ukrainian]

8. Kharytonov, Ye.O. and Kharytonova, O.I. (2021). Mekhanizm tsyvilno-pravovoho rehuliuвання vidnosyn v umovakh pandemii COVID-19: antropologichniy korektyv [The mechanism of civil regulation of relations in the context of the COVID-19 pandemic: anthropological adjustment]. *Chasopys tsyvilistyky – Journal of Civil Studies*, 44, 5–18. [in Ukrainian]

9. Spiesivtsev, D.S. (2017). *Yurydychni fakty u mekhanizmaxh vynyknennia, perekhodu ta prypynennia rechovykh prav na nerukhomist v Ukraini* [Legal facts in mechanisms of emergence, transfer and termination of real rights on immovable things in Ukraine] [Unpublished Candidate of Science of Law dissertation Yaroslav Mudryi National Law University]. [in Ukrainian]

10. Spiesivtsev, D. (2020). Konstytutyvni ta peretvoriuvalni vlastyosti rishennia sudu yak pravovoho zasobu zakhystu sub'ektyvnykh tsyvilnykh prav na nerukhome maino [The constitutive and transformative properties of court's decision as legal mean of protection of subjective civil rights on immovable property]. *Yurydychnyi visnyk – Law Herald*, 3, 118–124. [in Ukrainian]

11. Nahnybida, V. (2019). Teoretychni zasady pravozastosuvannia: poniattia, oznaky, vydy (Theoretical Grounds of Law Enforcement: Concepts, Features, Types). *Universytetski naukovy zapysky – University Scientific Notes*, 18, Issue 3 (71), 33–42. [in Ukrainian]

12. Kravtsova, Z.S. (2022). Spivvidnoshennia poniat «mekhanizm derzhavy» ta «mekhanizm zdiisnennia derzhavnoi vlady»: konstytutsiino-pravovyi aspekt [The relationship of the concepts of “state mechanism” and “mechanism of exercise of state power”: constitutional and legal aspect]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Juridical scientific and electronic journal*, 10, 91–94. [in Ukrainian]

13. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine* (1996), 30, st. 141 (zi zminamy). [in Ukrainian]

14. Huivan, P.D. (2017). Yakist zakonu yak element vyznachennosti pravovoi normy [The quality of the law as an element of the certainty of the legal norm]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 28, 132–136. [in Ukrainian]

15. Stashchenko, A. (2010). Do pytannia pro «efektyvnist» prava yak katehorii yurydychnoi nauky [On the issue of the “effectiveness” of law as a category of legal science]. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 1, 14–16. [in Ukrainian]

16. Tarakhonich, T.I. (2010). Efektyvnist pravovoho rehuliuвання (pytannia teorii) [Effectiveness of legal regulation (a question of theory)]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 2, 11–13. [in Ukrainian]

17. Bilous, O.V. (2018). Efektyvnist prava u svitli kontseptsii liudynotsentryzmu [Law effectiveness in the light of the anthropocentric concept]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 34, 12–14. [in Ukrainian]

18. Nastasiak, I.Iu. (2012). Zahalna kharakterystyka efektyvnosti pravovoho vplyvu [General characteristics of the effectiveness of legal influence]. *Mytna sprava – Custom Affairs*, 4 (82), Pt. 2, Book 1, 20–25. [in Ukrainian]

19. Nakonechna, A. (2020). Efektyvnist vplyvu pravovoho rehuliuвання na zadovolennia liudskykh potreb ta interesiv [Effectiveness of the influence of legal regulation on the satisfaction of human needs and interests]. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 10, 227–231. [in Ukrainian]

20. Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen [On State Registration of Corporeal Rights to Real Estate and Their Encumbrances]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 01.07.2004 r. № 1952–IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine* (2016). № 1. St. 9 (zi zminamy). [in Ukrainian]

21. Stepanenko, V.V. (2017). Zastosuvannia u pravi ta pravozastosovnyi rozsud: spivvidnoshennia poniat [Application in law and legal discretion: correlation of concepts]. *Yurydychnyi biuleten – Law Bulletin*, 5, 298–304. [in Ukrainian]

22. Spiesivtsev, D.S. (2020). Vyznannia prava vlasnosti na nerukhomist u konteksti vymohy zakonu pro yoho derzhavnu reiestratsiiu: evoliutsiia pravozastosovnoho pidkhodu [The recognition of property right on immovable thing in context of legislative demand of its state registration: evolution of right-enforcement approach]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk – Subcarpathian Law Herald*, 3 (32), 26–30. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 16.10.2025

Рекомендована до друку 07.11.2025

Опублікована 28.11.2025

СЕКЦІЯ 2

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6:630*4

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-2>

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

Гордійчук Максим Андрійович
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинського національного університету імені Лесі Українки
gordiychuk.m.a@gmail.com
orcid.org/0009-0006-1216-205X

Метою статті є встановлення поняття, ознак, а також особливостей механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні. **Методологічною основою дослідження** виступають методи аналізу та синтезу, а також метод групування й структурно-функціональний метод посередництвом яких диференційовано сучасні наукові підходи до визначення елементної будови механізму правового регулювання суспільних відносин й встановлено елементи механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні. **Результати.** Правову природу механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні розкрито посередництвом таких елементів як: 1) специфіка джерел права, посередництвом яких відповідний механізм отримує юридичну форму; 2) об'єкт та суб'єктний склад правовідносин; 3) комбінаторика способів правового регулювання (дозволів, заборон та позитивних зобов'язувань), що отримують відображення у нормах права; 4) мета правового регулювання; 5) масштаб інтеграції у галузеві механізми правового регулювання суспільних відносин. **Висновки.** Визначено, що механізм законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні являє собою сукупність або ж систему правових засобів-дій (норм права, юридичних фактів, правовідносин тощо) та правових засобів-технологій (правореалізація та правозастосування), а також їх комбінації, впроваджуваних положеннями лісового законодавства України, що, втілюючись у широкому діапазоні способів правового впливу положень лісового законодавства на суспільні відносини, спрямовані на забезпечення функціонування системи лісогосподарювання (використання лісів, освоєння лісоресурсного простору, лісоспоживання, відтворення лісових ресурсів, лісоперетворення, лісооблаштування, збереження, охорони та захисту лісів), яка забезпечує збереження та(або) відновлення здатності лісових екосистем України чи окремих її регіонів втримувати свої екологічні властивості під впливом зовнішнього навантаження у формі природного та антропогенного впливу в умовах змін лісових площ держави.

Ключові слова: ліси, лісове господарство, екологічна стійкість лісів, сталий (стійкий) розвиток, юридичний механізм, екологічна політика України, формування і здійснення екологічної політики, регулювання у сфері навколишнього природного середовища, фітосанітарна безпека, захист рослин.

LEGAL NATURE AND FEATURES OF THE MECHANISM FOR LEGISLATIVE PROVIDING OF ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY OF FORESTS IN UKRAINE

Gordiychuk Maksym Andriyovych,
Postgraduate Student at the Department of Civil Law Disciplines
Lesya Ukrainka Volyn National University
gordiychuk.m.a@gmail.com
orcid.org/0009-0006-1216-205X

Purpose of the article is to establish the concept, characteristics, and features of the mechanism for legislative support of environmental sustainability of forests in Ukraine. **The methodological basis of the research** are the methods of analysis and synthesis, as well as grouping and structural-functional methods, which are used to differentiate modern scientific approaches to determining the elemental structure of the mechanism of legal regulation of social relations and to establish the elements of the mechanism of legislative support for the ecological sustainability of forests in Ukraine. **Results.** The legal nature of the mechanism for legislative enforcement of environmental sustainability of forests in Ukraine is revealed through such elements as: 1) the specificity of sources of law through which the relevant mechanism acquires legal form; 2) the object and subject composition of legal relations; 3) the combinatorics of methods of legal regulation (permits, prohibitions,

and positive obligations) that are reflected in the norms of law; 4) the purpose of legal regulation; 5) the scale of integration into sectoral mechanisms of legal regulation of social relations. **Conclusions.** It has been determined that the mechanism for ensuring the environmental sustainability of forests in Ukraine is a set or system of legal means and actions (legal norms, legal facts, legal relations, etc.) and legal means and technologies (law enforcement and application), as well as their combinations, implemented by the provisions of Ukraine's forestry legislation, which, embodied in a wide range of ways in which the provisions of forestry legislation legally influence social relations aimed at ensuring the functioning of the forestry management system (forest use, development of forest resources, forest consumption, reproduction of forest resources, forest conversion, forest management, conservation, protection, and preservation of forests), which ensures the preservation and/or restoration of the ability of forest ecosystems in Ukraine or its individual regions to maintain their ecological properties under the influence of external loads in the form of natural and anthropogenic impacts in the context of changes in the country's forest areas.

Keywords: forests, forestry, ecological sustainability of forests, sustainable (sustainable) development, juridical mechanism, environmental policy of Ukraine, formation and implementation of environmental policy, regulation in the field of the natural environment, phytosanitary safety, plant protection.

Вступ. У сучасних умовах екологічна стійкість є не просто трендом сучасності або новим науковим терміном, однак досить виваженою, глибокою і водночас глобальною концепцією ставлення людини до природних ресурсів (Гордійчук, 2023: 174). Нещадне використання людиною природних багатств планети у тому числі вирубка лісів, видобуток та спалювання викопного палива, виплавка металів, яка передбачає залучення у цей процес великого обсягу хімічних речовин, що, своєю чергою спричиняє значний обсяг шкідливих викидів в атмосферу, з одного боку призвели до стрімкого розвитку у XX столітті техніки й технологій (Oliver, 2003: 13), проте з іншого – поставили під загрозу саме існування людства.

Високі темпи споживання енергії зі збереженням відповідного тренду протягом наступних десятиліть, високі обсяги викидів парникових газів і водночас зниження рівня лісистості земної поверхні сприяють підвищенню температури на планеті, що виступає чи не найбільш глобальним сучасним викликом цивілізації. Саме тому більшість екологічних зусиль усіх держав світу сьогодні спрямовується на створення умов для забезпечення високого рівня життєдіяльності людини в умовах зростаючого споживання людством енергії і водночас на досягнення кліматичної нейтральності на планеті (European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: 4), що дозволить оптимізувати екологічну політику усієї цивілізації.

Ліси у цьому аспекті відіграють ключову роль, адже з одного боку вони являють собою відновлюваний ресурс, а з іншого – ліс виступає в якості енергоресурсу і водночас матеріалу для створення майнових благ, яких потребує людство, що забезпечує його здатність замінити використання синтетичних матеріалів, які забруднюють навколишнє середовище і погіршують екологічний стан планети. Проте найбільш важливо, що ліси при цьому виступають глобальним абсорбентом парникових газів. У зв'язку з цим, ефективна політика лісогосподарювання кожної держави може забезпечити якісний внесок у досягнення глобальної мети. Однак, незважаючи на міжнародно-правові стандарти відповідної діяльності і зобов'язання держав перед міжнародним співтовариством побудова відповідних інструментальних систем й досягнення цілей на національному рівні є можливим лише за наявності ефективного законодавчого забезпечення відповідного процесу. Саме тому у сучасних умовах зокрема у контексті вітчизняного правопорядку набуває важли-

вого значення питання механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні. Комплексне розуміння природи такого механізму та структурно-функціональних зв'язків між його елементами відкриває шлях для формування найбільш ефективно функціонуючих юридичних систем й планування конкретних адресних заходів в напрямку досягнення поставленої мети. Дослідження ж такого механізму закладає науково-теоретичну базу для формування і ефективного використання відповідних інструментів.

1. Правова природа механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні

У сучасних наукових дослідженнях практично будь-який юридичний механізм визначається як сукупність правових засобів (Погрібний, 2006: 8; Чемодурова, 2020: 263).

При цьому серед усіх «механізмних» категорій найбільш широкою за обсягом виступає категорія «механізм правового регулювання», якою охоплюється як процес підготовки правового регулювання екологічних відносин, так і власне його здійснення, а тому і досягнення мети правового регулювання у формі упорядкованості екологічних відносин (Гордійчук, 2024а: 56). Усі інші механізми, наприклад, виникнення, переходу та припинення суб'єктивних прав (Погребняк, 2020: 156) або ж механізми здійснення суб'єктивних прав (Єфремова, 2012: 290) чи виконання суб'єктивних екологічних обов'язків (Шинкарьов, 2015: 164) є складовими або ж, як зазначається, «сегментами» механізму правового регулювання суспільних відносин (Погребняк, 2020: 156). При цьому, як відмічається у сучасних дослідженнях, наразі механізм правового регулювання суспільних відносин залишається однією з небагатьох доктринальних платформ, що дозволяють комплексно й всебічно досліджувати юридичні феномени (Погребняк, 2020: 132). У зв'язку з цим механізм законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів слід розглядати як окремий конструкт або ж сегмент чи підсистему у межах механізму еколого-правового регулювання суспільних відносин.

В першу чергу слід відмітити, що з точки зору динаміки механізм правового регулювання суспільних відносин проходить декілька стадій якими є стадія юридичної регламентації відносин, стадія виникнення суб'єктивних прав та обов'язків, а також стадія реалізації прав та виконання обов'язків відповідно (Яроцький, 2010: 18–21), що своєю чергою, певним чином проливає світло на окремі аспекти елементного складу відпо-

відного механізму. Більше того, як відзначається у сучасних дослідженнях, третьою стадією такого механізму може бути як правореалізація, так і правозастосування, що визначається специфікою розвитку відповідних відносин або ж безпосередньо запровадженою законом моделлю їх динаміки (Коструба, 2014: 51–57). В цій же частині знаходить прояв одна з особливостей механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів. Йдеться про специфіку суб'єктного складу відповідних відносин і характер інтеграції цього механізму у галузеві механізми правового регулювання суспільних зв'язків, що обумовлює ситуацію за якої і правореалізація і правозастосування у відповідній сфері забезпечується переважно органами державної влади, місцевого самоврядування, їх службовому чи посадовими особами, що безпосередньо підвищує потенціал ефективності досліджуваного механізму в частині забезпечення спричинення визначених ним наслідків й досягнення поставленої мети.

Що ж стосується «правових засобів» як елементів досліджуваного механізму, то, як справедливо відзначається з цього приводу у сучасних юридичних дослідженнях, «засобом» є певна сполучна ланка між суб'єктом і об'єктом діяльності, тобто між ідеальним та матеріальним (сушим) результатом правового регулювання (Шишка, 2015: 91). Проблем полягає у тому, що в межах доктрини правових засобів останні розглядаються в досить широкому сенсі зокрема як багатогранне теоретико-правове явище, що може аналізуватися з різних позицій й масштабів (Тарахонич, 2011: 38).

З урахуванням сучасного стану дослідженості піднятої проблеми, існує можливість умовного розмежування двох основних підходів до елементної будови механізму правового регулювання суспільних відносин у цілому, які можна назвати інфлюєнтний (від англ. *influence* – вплив) та інструментальний.

У межах першого усі правові засоби поділяються на три основні види, якими виступають дозволи, заборони та позитивні зобов'язування (Стащенко, 2009: 107). Тобто в даному випадку йдеться про характер впливу норм права на суспільні відносини (Легуша, 2006: 26), а не про конкретні більш деталізовані інструменти посередництвом яких забезпечується такий вплив.

Водночас у межах інструментального підходу в якості елементів механізму правового регулювання розглядається досить широкий діапазон юридичних феноменів, починаючи від норми права, юридичних фактів, правовідносин (Федін, 2011: 81; Спесівцев, 2017: 92), а також актів реалізації прав та обов'язків і актів правозастосування (Федін, 2011: 81), й завершуючи такими феноменами як право тлумачення, реалізація норми права, законність, правосвідомість, юридична відповідальність тощо (Осадчий, 2013: 338).

Ураховуючи, що правове регулювання забезпечується з одного боку шляхом встановлення моделі поведінки, яка підлягає реалізації в умовах практики (Ваньчук, 2015: 9), а з іншого – шляхом впровадження інструментів, що забезпечують втілення відповідної моделі у межах конкретних відносин, варто виходити з розуміння правових засобів, зокрема у контексті механізму правового забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, як елементів такого механізму в аспекті їх дифе-

ренціації на дві групи, якими є засоби-інструменти, а також засоби-дії тобто технології (Денисова, 2010: 190).

У межах такого підходу в якості засобів-інструментів механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні слід розглядати такі елементи як норма права, юридичний факт, що власне забезпечує поширення норми права на конкретні суспільні відносини, а також власне правовідносини, динаміка яких спричиняє досягнення визначеної механізмом мети. У цьому ключі погоджуємося з висловлюваною в юридичних дослідженнях позицією, що сукупність саме цих елементів, за загальним правилом, є необхідною та достатньою підставою досягнення мети право регулювання (Спесівцев, 2017: 92). Своєю чергою в якості правових засобів-технологій як елементів досліджуваного механізму, які насправді дозволяють лише під іншим кутом зору поглянути на правові засоби-інструменти, зокрема в аспекті їх динаміки необхідно розглядати акти правореалізації та правозастосування (Федін, 2011: 81) посередництвом яких забезпечується динаміка лісового правовідношення в напрямку досягнення його мети, яка узгоджується з цілями забезпечення екологічної стійкості лісових ресурсів.

Поряди з цим, ураховуючи інтегративний і водночас комплексний характер механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні й масштаб його інтеграції у галузеві механізми правового регулювання суспільних відносин, вважаємо за можливе розглядати такий механізм у найбільш ефективному в аспекті відповідних особливостей ракурсі наукового пошуку, який з одного боку ураховує характер впливу норм природоресурсного права на суспільні відносини, а з іншого – взаємозв'язок екологічного, економічного та соціального компонентів у в межах спрямованості відповідних засобів. За таких умов Вимога результативності наукового дослідження й охоплення ним усіх аспектів предмету наукового пошуку визначає необхідність «блокового» розгляду механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів. Такий підхід зміщує акценти з вже досліджених на рівні теоретичних досліджень структурно-функціональних особливостей механізму правового регулювання суспільних відносин у сторону аналізу комплексних заходів (науково-практичних блоків правових засобів), спрямованих на досягнення мети правового регулювання у формі забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, що відповідає характеру і масштабу впливу досліджуваного механізму на суспільні відносини.

2. Особливості механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні

В сучасних умовах держава є практично монополістичним власником лісових ресурсів, управління якими здійснюється у межах виконання державою публічних функцій і за допомогою вертикалі відповідних органів та посадових осіб. Проте таке управління не виводить жодним чином лісові ресурси з майнового обороту, а також у цілому відносини, що складаються з приводу лісу, за межі конструкції економічних зв'язків, адже управління лісом передбачає здійснення відповідними суб'єктами діяльності щодо створення нових лісових масивів, здійснення догляду за існуючими лісовими ресурсами, а також їх викори-

стання для широкого діапазону цілей і, крім того, управління передбачає розпорядження лісом шляхом відчуження лісових матеріалів, а також супутніх продуктів лісу фізичним та юридичним особам як всередині держави, так і за кордоном, що у цілому забезпечується приватно-правовими механізмами.

Саме тому в сучасних умовах немає ані можливості, ані потреби в обмеженні використання лісових ресурсів у межах економічного обороту посередництвом суто приватно-правових інструментів. Досягти відповідної мети можливо посередництвом спеціальних обмежень, що встановлюються стосовно лісу як об'єкта майнового обороту.

Водночас законодавча основа такого механізму перебуває на стадії своєї уніфікації. Сьогодні вона має дещо фрагментований характер у зв'язку з тим, що відносини із забезпечення екологічної стійкості лісу регулюються різними нормативно-правовими актами у тому числі законодавчого рівня і водночас міжнародно-правовими нормами, а також підзаконними джерелами природо-ресурсного права. Тобто за таких умов складається досить специфічна ситуація коли з одного боку формування уніфікованого законодавчого механізму забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні детермінується нормами міжнародного права і у тому числі міжнародними зобов'язаннями України, які при цьому отримують втілення у національних програмних документах, а з іншого боку сама мета у вигляді забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем має інтегративний характер у зв'язку з чим переважно інтегрується і впроваджується червоною лінією в існуючі механізми правового регулювання відносин, що складається з приводу лісових ресурсів, за відсутності єдиного уніфікованого спеціального законодавчого акту. Безумовно, це виступає особливістю сучасного механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні і водночас це дає можливість спрогнозувати можливі варіації його розвитку в аспекті форм існування. Тобто такий механізм може залишитися у фрагментарній формі або ж набути уніфікованого характеру посередництвом спеціального нормативно-правового акту законодавчої сили. Однак, зважаючи на викладені вище особливості забезпечення управління лісовими ресурсами, вбачається, що такий механізм завжди зберігатиме інтегративний характер, тобто навіть за наявності спеціального закону його положення отримуватимуть розвиток у цивільно-правових, адміністративно-правових та інших конструкціях, не підміняючи повністю цивільно-правове та адміністративно-правове регулювання відповідних відносин, а лише вносячи до нього специфіку пов'язану із забезпеченням екологічної стійкості лісових екосистем. Інакше кажучи, до специфіки досліджуваного механізму можна віднести у тому числі процес формування його інструментальної складової, якою на даному етапі виступає міжнародно-правова детермінація і водночас законодавча фрагментація у межах вітчизняного правопорядку, а також характер впливу на суміжні суспільні відносини і правові механізми, що забезпечують їх регулювання, тобто інтегративний характер аналізованого механізму.

З окресленого слідує і те, що основними засобами правового регулювання відносин, що складається з приводу лісових ресурсів, у межах

механізму забезпечення екологічності екологічної стійкості лісів в Україні виступають позитивні зобов'язування та заборони, які конкретизують у тому числі приватно-правові юридичні моделі майнових відносин в умовах участі в них суб'єктів забезпечення управління у сфері лісогосподарювання.

Таким чином, у цілому слід зазначити, що механізм законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, будучи інтегративним механізмом правового регулювання суспільних відносин, у цілому переймає елементи, тобто правові засоби, останнього або, іншими словами, складається з елементів механізму правового регулювання, що можуть бути ідентифіковані у межах останнього з точки зору мети відповідного регулювання, якою виступає забезпечення екологічної стійкості. Тобто це сукупність правових засобів механізму правового регулювання, об'єднаних відповідною метою. У зв'язку з цим досліджуваний механізм можна розглядати з декількох позицій адже і норми права і юридичні факти і правовідносини і правовий режим є елементами відповідного механізму. У зв'язку з цим лише більш деталізований погляд на ці елементи, який передбачає розгляд окремих з них або певної їх комбінації, здатен продемонструвати специфіку механізму забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем в Україні.

У зв'язку з цим вважаємо що окреслені вище особливості механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні у концентрованому вигляді можна розкрити посередництвом таких елементів: 1) специфіка джерел права, посередництвом яких відповідний механізм отримує юридичну форму; 2) об'єкт та суб'єктний склад правовідносин; 3) комбінаторика способів правового регулювання (дозволів, заборон та позитивних зобов'язувань), що отримують відображення у нормах права; 4) мета правового регулювання; 5) масштаб інтеграції у галузеві механізми правового регулювання суспільних відносин.

Найбільш важливі аспекти джерельного забезпечення аналізованого механізму висвітлені нами вище.

Своєю чергою в якості об'єкта відповідних правовідносин виступають лісові ресурси, у тому числі ліс, а також поведінка учасників лісових відносин у сфері лісогосподарювання, тобто така, що спрямована на забезпечення лісорозведення, збереження лісових екосистем й ресурсів у належному стані, раціональне використання лісових ресурсів (вирубка, заготівля деревних матеріалів, переробка, виробництво майнових благ з деревини), а також охорону та захист лісу.

Монополія власності держави на ліси і участь у зв'язку з цим у відповідних у тому числі майнових відносинах, заснованих на юридичній рівності, суб'єктів владних повноважень тобто органів державної влади й місцевого самоврядування, а також фізичних та юридичних осіб, з одного боку визначає специфіку відповідного суб'єктного складу таких відносин, а з іншого – окреслює додаткові можливості й особливості упорядкування таких відносин посередництвом вертикального впливу на суб'єктів, що реалізують відповідні правоможності стосовно лісу шляхом планування їх діяльності посередництвом обов'язкових до виконання актів, звуження чи розширення дискреції у прийнятті рішень тощо. Однак при цьому

варто наголосити, що це не виключає можливість вступу у відносини, які складаються з приводу лісових ресурсів, фізичних та юридичних осіб, які не є суб'єктами владних повноважень, що своєю чергою визначає необхідність використання у межах досліджуваного механізму у тому числі і приватно-правових засобів забезпечення екологічної стійкості. Тобто йдеться по суті про встановлення меж автономності дій фізичних та юридичних осіб, як одного з елементів механізму дії права (Гордійчук, 2024б: 25) відносно суто учасників приватних відносин, а також учасників таких відносин одним з яких водночас є суб'єкт владних повноважень.

Стосовно комбінаторики способів правового регулювання відповідних відносин слід зазначити, що, як ми підкреслювали раніше, екологічна стійкість лісів забезпечується переважно використанням заборон та позитивних зобов'язувань, що відповідно визначає специфіку правового режиму лісових ресурсів в контексті визначеної мети. Своєю чергою в якості мети досліджуваного механізму виступає екологічна стійкість лісу як здатність лісових екосистем України чи окремих її регіонів втримувати свої екологічні властивості під впливом зовнішнього навантаження у формі природного та антропогенного впливу, а також сприянням досягненню відповідної мети посередництвом регламентації поведінки суб'єктів ведення лісового господарства та суб'єктів правозастосування, що втілюється в умовах практики у реалізації визначених відповідними нормами схем розвитку екологічних правовідносин у межах комплексної законодавчої детермінованої концепції (див.: Гордійчук, 2024в: 261).

Своєю чергою інтегративний характер аналізованого механізму, як ми зазначили раніше, полягає у модифікації ним галузевих механізмів правового регулювання суспільних відносин, тобто безпосереднього впливу на них, що, своєю чергою, визначає досить широкий масштаб впливу механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, на відповідні галузеві механізми. Це обумовлюється як характером переслідуваної мети, так і масштабом засобів забезпечення її досягнення, що, своєю чергою, обумовлює необхідність інтеграції механізму законодавчого забезпечення екологічної стійкості, у відповідні механізми правового регулювання суспільних відносин з метою їх коригування відносно визначеної глобальної мети

Висновки. Підводячи підсумок під викладеним вище, слід зазначити, що механізм законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, безумовно, має унікальний характер, незважаючи на те, що у сутності він являє собою окремий фрагмент або ж сегмент загального механізму еколого-правового регулювання суспільних відносин, тобто є сукупністю правових засобів, умовно виокремлених (ідентифікованих) у межах відповідного загального механізму за критерієм теологічної детермінації.

Враховуючи сформовані нами раніше висновки стосовно природи законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні, **механізм законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні** необхідно визначити як **сукупність або ж систему правових засобів-дій (норм права, юридичних фактів, правовідносин тощо) та правових засобів-технологій (праворе-**

алізація та правозастосування), а також їх комбінації, впроваджуваних положеннями лісового законодавства України, що, втілюючись у широкому діапазоні способів правового впливу положень лісового законодавства на суспільні відносини, спрямовані на забезпечення функціонування системи лісогосподарювання (використання лісів, освоєння лісоресурсного простору, лісоспоживання, відтворення лісових ресурсів, лісоперетворення, лісооблаштування, збереження, охорони та захисту лісів), яка забезпечує збереження та(або) відновлення здатності лісових екосистем України чи окремих її регіонів втримувати свої екологічні властивості під впливом зовнішнього навантаження у формі природного та антропогенного впливу (Гордійчук, 2024б: 261; Гордійчук, 2024в: 77) в умовах змін лісових площ держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гордійчук М. А. Нормативно-правове забезпечення екологічної стійкості лісів в умовах воєнного та повоєнного відновлення України. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 173–178.
2. Oliver C. Sustainable Forestry. What is it? Do we achieve it? *Journal of Forestry*. 2003. P. 8–14.
3. New EU Forest Strategy for 2030: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (Brussels, 16 July, 2021) (COM (2021) 572 final). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2021%3A572%3AFIN> (access date: 29.10.2025).
4. Погрібний І. М. Проблема співвідношення правового впливу та правового регулювання у теорії права. *Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ*. 2006. Вип. 34. С. 7–11.
5. Чеснодарова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, госп-во і право*. 2020. № 4. С. 262–267.
6. Гордійчук М. А. Законодавчий механізм забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні: окремі питання методології дослідження. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матер. XXI міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 13–14 верес. 2024 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 56–58.
7. Погребняк В. Я. Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Алерта, 2020. 640 с.
8. Єфремова І. І. Механізм реалізації суб'єктивних цивільних прав. *Митна справа*. 2012. № 5 (83), ч. 2., кн. 1. С. 285–290.
9. Шинкарьов О. О. Особливості правового механізму реалізації екологічних обов'язків громадян в Україні (теоретичний аспект). *Пробл. законності*. Харків, 2015. № 129. С. 163–170.
10. Яроцький В. Характеристика основних стадій механізму цивільно-правового регулювання. *Право України*. 2010. № 12. С. 18–24.
11. Коструба А. В. Юридичні факти в механізмі правоприпинення цивільних відносин: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 376 с.
12. Шишка О. Р. Інструментарій механізму правового регулювання цивільних відносин в предметі цивільного права. *Проблеми здійснення суб'єктивних прав*: матеріали круглого столу (Харків, 14–15 березня 2015 р.). С. 87–94.
13. Тарахонич Т. І. Змістовна характеристика правових засобів: сучасні погляди. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2011. № 2. С. 36–39.
14. Стащенко О. С. До питання про природу соціального механізму дії права. *Держава і право*. Київ, Вип. 46. 2009. С. 106–111.
15. Легуша С. М. Реалізація та дія права: проблеми співвідношення та взаємозв'язку. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2006. № 4. С. 24–28.
16. Спесітцев Д. С. Юридичні факти у механізмах виникнення, переходу та припинення речових прав на нерухомість в Україні: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 225 с.

17. Федін Д. Г. Значення правосвідомості у механізмі правового регулювання в сучасних умовах державотворення. *Митна справа*. 2011. № 5 (77), ч. 2. С. 78–83.

18. Осадчий В. І. Механізм правового регулювання. *Митна справа*. 2013. № 5 (89), ч. 2, кн. 2. С. 336–340.

19. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія Право*. 2015. Вип. 32, т. 1. С. 7–10.

20. Денисова А. Правові засоби: поняття та види. *Право України*. 2010. № 7. С. 190–195.

21. Крижанівський А. Ф., Крезе О. О. Громадянське суспільство і механізм дії права: проблеми співвідношення і взаємодії. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2003. Вип. 21. С. 22–27.

22. Гордійчук М. А. Поняття законодавчого забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні. *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 256–264.

23. Гордійчук М. А. «Законодавче забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні»: лексико-семантичний аналіз термінологічної конструкції: *Актуальні проблеми реформування земельних, аграрних, екологічних та трудових відносин*: зб. тез Всеукр. наук.-практ. кр. столу (Хмельницький, 31 трав. 2024 р.). Хмельницький: Хмельницьк. ун-т упр-ня та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 76–78.

REFERENCES:

1. Gordiychuk, M. A. (2023). Normatyvno-pravove zabezpechennia ekolohichnoi stiihosti lisiv v umovakh voiennoho ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Normative and legal provision of ecological sustainability of forests in the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, 6, 173–178. [in Ukrainian]

2. Oliver, C. (2003). Sustainable Forestry. What is it? Do we achieve it? *Journal of Forestry*, 101 (5), 8–14. [in English]

3. New EU Forest Strategy for 2030: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (Brussels, 16 July, 2021) (COM (2021) 572 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2021%3A572%3AFIN>. [in English]

4. Pohribnyi, I. M. (2006). Problema spivvidnoshennia pravovoho vplyvu ta pravovoho rehuliuвання u teorii prava [The problem of the relationship between legal influence and legal regulation in legal theory]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 34, 7–11. [in Ukrainian]

5. Chemodurova, A. (2020). Pravove rehuliuвання ta yoho efektyvnist u suchasnomu sviti [Legal regulation and its effectiveness in the modern world]. *Pidpryemnystvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 4, 262–267. [in Ukrainian]

6. Gordiychuk, M. A. (Lutsk, 13–14 veresnia 2024 r.). Zakonodavchyi mekhanizm zabezpechennia ekolohichnoi stiihosti lisiv v Ukraini: okremi pytannia metodolohii doslidzhennia [Legislative mechanism for ensuring environmental sustainability of forests in Ukraine: selected issues of research methodology]. In *Aktualni pytannia reformuvannia pravovoi systemy – Current issues in reforming the legal system* [Conference]. Lutsk. [in Ukrainian]

7. Pohrebniak, V. Ia. (2020). *Vynykennia, perekhid ta prypynennia subiektivnykh tsyvilnykh prav: problemy teorii ta praktyky* [Emergence, Transfer and Termination of Subjective Civil Rights: problems of Theory and Practice]. Alerta. [in Ukrainian]

8. Yefremova, I. I. (2012). Mekhanizm realizatsii subiektivnykh tsyvilnykh prav [Mechanism for exercising subjective civil rights]. *Mytna sprava – Custom Affairs*, 5 (83), pt. 2., book 1, 285–290. [in Ukrainian]

9. Shynkarov, O. O. (2015). Osoblyvosti pravovoho mekhanizmu realizatsii ekolohichnykh oboviazkiv hromadian v Ukraini (teoretychnyi aspekt) [Features of the legal mechanism for the implementation of citizens' environmental obligations in Ukraine (theoretical aspect)]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality*, 129, 163–170. [in Ukrainian]

10. Yarotskyi, V. (2010). Kharakterystyka osnovnykh stadii mekhanizmu tsyvilno-pravovoho rehuliuвання [Characteristics of the main stages of the civil law regulation mechanism]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 12, 18–24. [in Ukrainian]

11. Kostruba, A. V. (2014). *Yurydychni fakty v mekhanizmi pravoprypynennia tsyvilnykh vidnosyn* [Legal facts in the mechanism of termination of civil relations]. In Yure. [in Ukrainian]

12. Shyshka, O. R. (Kharkiv, 14–15 bereznia 2015 r.). Instrumntarii mekhanizmu pravovoho rehuliuвання tsyvilnykh vidnosyn v predmeti tsyvilnogo prava. [Tools of the mechanism of legal regulation of civil relations in civil law]. *Problemy zdiisnennia subiektivnykh prav – Problems of exercising subjective rights: round table materials* [Conference]. Kharkiv. [in Ukrainian]

13. Tarakhonych, T. I. (2011). Zmistovna kharakterystyka pravovykh zasobiv: suchasni pohliady [Substantive characteristics of legal remedies: contemporary views]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 2, 36–39. [in Ukrainian]

14. Stashchenko, O. S. (2009). Do pytannia pro pryrodu sotsialnogo mekhanizmu dii prava [On the nature of the social mechanism of rights]. *Derzhava i pravo – State and Law*, 46, 106–111. [in Ukrainian]

15. Lehusa, S. M. (2006). Realizatsiia ta diia prava: problemy spivvidnoshennia ta vzaemozv'язku [Implementation and enforcement of rights: problems of correlation and interconnection]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 4, 24–28. [in Ukrainian]

16. Spiesivtsev, D. S. (2017). *Yurydychni fakty u mekhanizmach vynykennia, perekhodu ta prypynennia rechovykh prav na nerukhomist v Ukraini* [Legal facts in mechanisms of emergence, transfer and termination of real rights on immovable things in Ukraine] [Unpublished Candidate of Science of Law dissertation Yaroslav Mudryi National Law University]. [in Ukrainian]

17. Fedin, D. H. (2011). Znachennia pravovidomosti u mekhanizmi pravovoho rehuliuвання v suchasnykh umovakh derzhavotvorennya [The importance of legal awareness in the mechanism of legal regulation in the current conditions of state building]. *Mytna sprava – Custom Affairs*, 5 (77), pt. 2, 78–83. [in Ukrainian]

18. Osadchyi, V. I. (2013). Mekhanizm pravovoho rehuliuвання [Legal regulation mechanism]. *Mytna sprava – Custom Affairs*, 5 (89), pt. 2, book 2, 336–340. [in Ukrainian]

19. Vanchuk, I. D. (2015). Poniattia y sutnisni oznaky pravovoho rehuliuвання suspilnykh vidnosyn: suchasnyi pohliad [Concepts and essential features of legal regulation of social relations: a contemporary perspective]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 32, t. 1, 7–10. [in Ukrainian]

20. Denysova, A. (2010). Pravovi zasoby: poniattia ta vydy [Legal means: concepts and types]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 7, 190–195. [in Ukrainian]

21. Kryzhanivskyi, A. F. and Kreze, O. O. (2003). Hromadianske suspilstvo i mekhanizm dii prava: problemy spivvidnoshennia i vzaemodii [Civil society and the mechanism of law enforcement: problems of correlation and interaction]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 21, 22–27.

22. Gordiychuk, M. A. (2024). Poniattia zakonodavchoho zabezpechennia ekolohichnoi stiihosti lisiv v Ukraini [The concept of legislative ensuring of forest's ecological sustainability in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk – Law Herald*, 1, 256–264.

23. Gordiychuk, M. A. (Khmelnitskyi, 31 travnia 2024 r.). «Zakonodavche zabezpechennia ekolohichnoi stiihosti lisiv v Ukraini»: leksyko-semantychnyi analiz terminolohichnoi konstrukttsii [“Legislative support for environmental sustainability of forests in Ukraine”: lexical-semantic analysis of terminological construction]. *Aktualni problemy reformuvannia zemelnykh, ahrarnykh, ekolohichnykh ta trudovykh vidnosyn – Current issues in reforming land, agricultural, environmental, and labor relations* [Conference]. Khmelnytskyi. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 13.10.2025

Рекомендована до друку 11.11.2025

Опублікована 28.11.2025

СЕКЦІЯ 3

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК [004.8:347.732]:347.447.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-3>

RETHINKING ONLINE INTERMEDIARY LIABILITY IN THE AGE OF GENERATIVE AI: FROM “SAFE HARBOR” TO A MODEL OF ALGORITHMIC ACCOUNTABILITY

Shamov Oleksii Anatoliiovych,
Intelligent systems researcher,
Head of the Human Rights Educational Guild
yursprava@gmail.com
orcid.org/0009-0009-5001-0526

The **purpose** of the article is to prove the conceptual and functional inadequacy of the “safe harbor” doctrine for regulating the liability of generative artificial intelligence (AI) providers for copyright infringement and to substantiate the need for developing a special (*sui generis*) liability model. **Methods.** The research is based on a combination of general scientific and special legal methods. Doctrinal analysis was used to study the legal norms governing the liability of online intermediaries in the US (MCA) and the EU (E-commerce Directive, DSA, CDSM Directive). The comparative legal method was used to contrast the American and European approaches to intermediary immunity. The system-structural method allowed for the deconstruction of the generative AI content creation process into stages (data curation, model design, generation) and to define the provider’s active role in each. The formal-logical method was applied to identify contradictions between the premises of the “safe harbor” doctrine and the technological reality of generative AI. **Results.** It has been established that generative AI providers play an active, defining, and co-creative role in the content creation process, which fundamentally distinguishes them from the passive intermediaries for whose protection the “safe harbor” regimes were created. It is demonstrated that the “notice-and-takedown” mechanism is ineffective for the dynamic nature of AI-generated content. A hypothesis is proposed about the need to replace the binary “liable/exempt from liability” framework with a *sui generis* model based on the principles of algorithmic accountability and tiered duties of care. **Conclusions.** It is concluded that the direct application of existing “safe harbor” doctrines to generative AI is a categorical error. The proposed new liability model shifts the focus from reactive response to proactive risk management, imposing a duty on developers to implement technical and organizational measures to prevent infringements. For Ukraine, in the context of European integration, this creates an opportunity to “leapfrog” over outdated stages of regulation and immediately implement an advanced model. Prospects for further research lie in developing specific technical standards for implementing tiered duties of care and in analyzing the economic consequences of introducing the proposed liability model.

Keywords: generative AI, copyright, intermediary liability, safe harbor, algorithmic accountability.

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОНЛАЙН-ПОСЕРЕДНИКІВ В ЕПОХУ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ: ВІД «БЕЗПЕЧНОЇ ГАВАНІ» ДО МОДЕЛІ АЛГОРИТМІЧНОЇ ПІДЗВІТНОСТІ

Шамов Олексій Анатолійович,
дослідник інтелектуальних систем,
голова ГО “Просвітня фундація з прав людини”
yursprava@gmail.com
orcid.org/0009-0009-5001-0526

Мета статті полягає у доведенні концептуальної та функціональної непридатності доктрини «безпечної гавані» (*safe harbor*) для регулювання відповідальності провайдерів генеративного штучного інтелекту (ШІ) за порушення авторських прав та в обґрунтуванні необхідності розробки спеціальної (*sui generis*) моделі відповідальності. **Методи.** Дослідження ґрунтується на сукупності загальнонаукових та спеціальних юридичних методів. Доктринальний аналіз застосовано для вивчення правових норм, що регулюють відповідальність онлайн-посередників у США (DMCA) та ЄС (Директива про електронну комерцію, DSA, Директива CDSM). Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення американського та європейського підходів до імунітету посе-

редників. Системно-структурний метод дозволив деконструювати процес створення контенту генеративним ШІ на етапи (курація даних, дизайн моделі, генерація) та визначити активну роль провайдера на кожному з них. Формально-логічний метод застосовано для виявлення суперечностей між передумовами доктрини «безпечної гавані» та технологічною реальністю генеративного ШІ. **Результати.** Встановлено, що провайдери генеративного ШІ відіграють активну, визначальну та співтворчу роль у процесі створення контенту, що фундаментально відрізняє їх від пасивних посередників, для захисту яких були створені режими «безпечної гавані». Продемонстровано, що механізм «повідомлення та видалення» є неефективним для динамічної природи П-контенту. Запропоновано гіпотезу про необхідність заміни бінарної рамки «відповідальний/ звільнений від відповідальності» на *sui generis* модель, що ґрунтується на принципах алгоритмічної підзвітності та диференційованих обов'язків щодо обачності. **Висновки.** Зроблено висновок, що пряме застосування існуючих доктрин «безпечної гавані» до генеративного ШІ є категоріальною помилкою. Запропонована нова модель відповідальності зміщує фокус з реактивного реагування на проактивне управління ризиками, покладаючи на розробників обов'язок впроваджувати технічні та організаційні заходи для запобігання порушенням. Для України, в контексті євроінтеграції, це створює можливість «перестрибнути» через застарілі етапи регулювання та одразу впровадити передову модель. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці конкретних технічних стандартів для реалізації диференційованих обов'язків обачності та в аналізі економічних наслідків впровадження запропонованої моделі відповідальності.

Ключові слова: генеративний ШІ, авторське право, відповідальність посередників, безпечна гавань, алгоритмічна підзвітність.

Introduction. The emergence of powerful generative artificial intelligence (AI) models capable of creating new content has triggered a doctrinal crisis in copyright law, particularly concerning the liability of online intermediaries. Established “safe harbor” doctrines, designed for the internet era of the late 1990s, have proven conceptually unfit for the new technological paradigm.

The contemporary academic discourse is actively exploring this issue, yet often focuses either on analyzing specific aspects, such as fair use (Murray, 2023), or on a general critique of copyright’s inadequacy as a regulatory tool for AI (Mantegna,

2024), without offering a comprehensive alternative liability model.

The central thesis of this article is that the active, defining, and co-creative role of generative AI providers in the content creation process makes them fundamentally different from the “neutral, purely technical and passive” intermediaries for whose protection the “safe harbor” regimes were created. This distinction renders the direct application of existing doctrines not only legally incorrect but also practically impossible. The attempt to apply a legal shield designed for a passive entity to an active one is a categorical error that leads to the collapse of the entire doctrinal structure.

The purpose of this article is to prove the inadequacy of the “safe harbor” doctrine for regulating the liability of generative AI providers and to substantiate the need for a *sui generis* liability model. The research objectives are: 1) to analyze the immunity architecture within the U.S. Digital Millennium Copyright Act (DMCA) and the European E-commerce Directive; 2) to deconstruct the active role of the generative AI provider in the content creation process; 3) to demonstrate the unsuitability of existing frameworks in the U.S. and the EU; 4) to propose a new liability model based on the principles of algorithmic accountability and tiered duties of care; and 5) to consider the implications of this model for legal reform in Ukraine.

Analysis of recent research and publications.

The academic and legal debate is largely a response to the framework established by foundational legislation, most notably the U.S. Digital Millennium Cop-

yright Act (DMCA, 1998). Section 512 of the DMCA created the original “safe harbor” provisions, establishing the “notice-and-takedown” system for online service providers. This legislation, while not a recent publication, represents the doctrinal starting point for any analysis of intermediary liability and has been the subject of continuous scholarly critique and judicial interpretation, forming the essential backdrop against which the challenges of generative AI are now being measured.

The problem of liability for copyright infringements related to the activities of generative AI is a subject of active scholarly debate. A significant portion of research focuses on the application of the fair use doctrine to the training process of AI models. For instance, M. Murray (Murray, 2023) analyzes the roles of various participants in the process - from dataset creators to end-users-through the lens of the four fair use factors, shifting the focus of liability onto the end-user. Other authors, such as M. Mantegna (Mantegna, 2024), put forward the radical thesis that copyright law is fundamentally an inappropriate tool for solving the problems created by AI and call for the search for alternative methods of compensating authors.

A more moderate approach is offered by Lin, Y., & Guan, T. (2025), who develop the concept of an “AI Harbor”, which is a modernization of the existing DMCA “safe harbor.” Their model envisages differentiated duties for different participants in the AI “supply chain” (data suppliers, model developers, service operators), linking immunity to the fulfillment of specific technical and organizational requirements. Similar ideas about distributed liability are expressed by Chen (Chen, 2025), who proposes applying the principle of no-fault liability to providers of generative AI services. Even before the explosive spread of generative AI, scholars such as N. Elkin-Koren and M. Perel (Perel & Elkin-Koren, 2015) laid the foundations for analyzing liability through the concept of “algorithmic accountability”, arguing for the need for transparency and due process in algorithmic copyright enforcement.

This aligns with broader calls for accountability in automated systems, such as those articulated by N. Diakopoulos (Diakopoulos, 2016), who has ex-

plored the need for journalistic and public scrutiny of computational power structures. Together, these works underscore a shift from focusing on specific infringing acts to examining the responsibilities inherent in designing and deploying algorithmic systems.

Meanwhile, European researchers are analyzing the problem through the prism of the interaction of new legislative acts. Quintais, J. P., & Schwemer, S. F. (2022) examine the complex interplay between the Digital Services Act (DSA) and the special provisions of Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market (CDSM), which has already abolished the “safe harbor” for a certain type of active platform.

Despite the significant number of publications, the problem of the fundamental conceptual incompatibility of the very logic of “safe harbor,” based on the “active/passive” intermediary dichotomy, with the technological reality of generative AI remains unresolved. Most proposals attempt to “repair” or adapt the existing framework, whereas this article argues for the necessity of its complete rejection in favor of a fundamentally new model based on proactive risk management rather than reactive responses to infringement notices.

Materials and methods. The methodological basis of the research is a system of philosophical-worldview, general scientific, and special-legal methods that ensure the objectivity and completeness of the analysis. The dialectical method of cognition allowed for the examination of the problem of generative AI provider liability in its development and interconnection with technological, economic, and social factors.

Central to the research is the doctrinal (formal-legal) method, which was applied to analyze and interpret the key provisions of U.S. and EU legislation regulating the liability of online intermediaries. Specifically, Section 512 of the U.S. Digital Millennium Copyright Act (DMCA), Articles 12-14 of Directive 2000/31/EC on electronic commerce, the relevant provisions of the Digital Services Act (DSA), and Article 17 of Directive (EU) 2019/790 on copyright in the Digital Single Market (CDSM) were analyzed.

The comparative-legal method was used to contrast the American “safe harbor” model, based on the fair use doctrine and the “notice-and-takedown” mechanism, with the European model, which has evolved from passive hosting to special liability regimes for active platforms.

The system-structural method allowed for the deconstruction of the generative AI content creation process into three key stages: 1) curation and ingestion of training data; 2) design, training, and fine-tuning of the model; 3) content generation (inference). This approach made it possible to identify and legally qualify the active, controlling role of the provider at each stage, which is key to refuting the analogy with passive hosting.

Based on the synthesis of the obtained results, using modeling and forecasting methods, a hypothesis was formulated about the need to create a sui generis liability model, and its conceptual framework was developed, based on the principles of algorithmic accountability and tiered duties of care.

1. A legislative compromise

The “safe harbor” regimes, introduced in the late 1990s in both the U.S. (DMCA) and the EU (E-commerce Directive), were the result of a legislative compromise. Their goal was to balance the interests

of rights holders and the needs of innovative services for protection against endless lawsuits for the actions of their users. The basis of both regimes is the “notice-and-takedown” mechanism, which allows rights holders to notify a provider of a specific infringement, and the provider to react to preserve its immunity.

Key to our argument is that the very architecture of these regimes presupposes a passive role for the provider. The U.S. DMA requires that the material be stored “at the direction of a person other than the service provider” (17 U.S.C. § 512(c)). The European E-commerce Directive is even more direct, stating that the liability exemption applies only to services that play a “neutral, purely technical and passive role” (Directive 2000/31/EC, Recital 42). This legal architecture was built on the notion of a provider as a neutral conduit or repository for content created and uploaded exclusively by third parties.

Generative AI shatters this fundamental assumption. The provider is not a passive host but an active participant-in fact, a co-creator - in the generation of the final product. To demonstrate this, a legally significant technical analysis of the content creation process is necessary. At the training data curation stage, the provider makes active decisions regarding the collection, selection, and processing of vast data arrays, which often include millions of copyrighted works. This is not passive storage but a fundamental act of building the model’s “knowledge base”, which is the basis for direct copyright infringement lawsuits, such as in the cases of *The New York Times v. OpenAI* and *Getty Images v. Stability AT*.

At the model design and training stage, the provider develops the architecture, chooses the training methodology, and makes decisions that directly affect the model’s behavior, particularly its tendency to “memorize” and verbatim reproduce fragments of training data. These architectural decisions are a form of direct control over the method of creating new content.

Finally, at the content generation (inference) stage, the provider’s system receives a request (prompt) from the user, which is essentially an idea, and executes the entire process of creating the expression. The system uses its trained weights and algorithms fully developed and controlled by the provider-to synthesize a new work. The user specifies what (the idea, but the provider’s system controls how (the expression)). It is because of this active role that the U.S. Copyright Office has compared the AI user to a client who gives general instructions to an artist, where the artist is the AI system itself.

Thus, the origin of the content, the provider’s actions, and the degree of its control are radically different from the traditional hosting model. While a hosting provider passively stores a ready-made file created by the user, a generative AI provider actively synthesizes new content in response to a request. This difference makes the application of “safe harbor” standards impossible. The “actual knowledge” standard of infringement, which underlies the “notice-and-takedown” mechanism, loses its meaning, as the provider cannot have prior knowledge of a dynamic, yet-to-be-generated output.

2. The way out of a doctrinal crisis

The evolution of European law itself points to a way out of this doctrinal crisis. Article 17 of the CDSM Directive has already abolished the “safe harbor” for “online content-sharing service providers” (OCSSPs) that play an active role in communicating works to

the public, establishing a form of direct liability for them. Generative AI providers are an even more vivid example of an “active” platform.

Therefore, creating a special liability regime for them is not a radical break with the European legal tradition, but a logical next step on the path defined by Article 17 (Quintais, J. P., & Schwemer, S. F., 2022).

Instead of trying to adapt the outdated binary “safe harbor” model, this article proposes a fundamentally new approach—a graduated liability framework that reflects the degree of the provider’s control. This model is based on two pillars: algorithmic accountability and tiered duties of care. The principle of algorithmic accountability shifts the focus from “knowledge” of specific infringements to the provider’s duty to exercise care in the design, training, and deployment of the AT system (Perel & Elkin-Koren, 2015). Liability arises from the failure to take reasonable measures to mitigate foreseeable risks.

This principle is operationalized through tiered duties of care, which can be structured according to the stages of the AI lifecycle, developing ideas proposed in academic literature (Lin, Y., & Guan, T., 2025). At the data curation stage, this could be a duty to ensure the legality of training data. At the model development stage, a duty to implement technical measures to reduce risks, such as preventing “memorization” and implementing watermarking. At the deployment stage, a duty to implement dynamic output filtering and robust complaint mechanisms.

Compliance with these duties would function as a defense or a mitigating factor for liability, changing the paradigm from “are you liable?” to “what is the extent of your liability given the reasonableness of your risk mitigation efforts?”.

Conclusions. The analysis conducted demonstrates the conceptual failure of

the passive intermediary doctrine when applied to active providers of generative AI. The fundamental assumptions underlying the “safe harbor” regimes in the U.S. and the EU are destroyed by the active role of providers in selecting training data, designing models, and directly synthesizing content. Consequently, the key “notice-and-takedown” mechanism becomes functionally obsolete and ineffective.

Instead of attempting to artificially extend the boundaries of outdated doctrines, a hypothesis is proposed for the creation of a sui generis legal framework based on the principles of algorithmic accountability and tiered duties of care. This model shifts the focus from reactive remediation to proactive risk management, placing responsibility on AI developers and operators to implement reasonable technical and organizational measures to prevent copyright infringements.

For Ukraine, which is on the path of European integration under the EU Association Agreement, this challenge presents a unique opportunity. Current Ukrainian legislation on intermediary liability is based on a model similar to the E-commerce Directive. However, the European legal framework that Ukraine must implement is fragmented and in a state of transformation. This creates a unique opportunity for Ukraine to “leapfrog” over outdated stages of legal development. Instead of blindly copying the existing, fragmented acquis, Ukraine can immediately implement an advanced, legally consistent, and technologically adequate regulatory model. Such a step would not only fulfill harmoniza-

tion obligations but also create a significant competitive advantage, turning the country into an attractive jurisdiction for the development of responsible artificial intelligence

Prospects for further research in this area lie in the development of specific technical standards and best practices for the implementation of each of the tiered duties of care, as well as in conducting an economic analysis of the consequences of implementing the proposed liability model for the innovative development of the AI industry.

BIBLIOGRAPHY:

1. Chen, Y. Liability Principles for Copyright Infringement of Generative Artificial Intelligence. *The Frontiers of Society, Science and Technology*. 2025. Vol.7. Iss.1. URL: <https://doi.org/10.25236/fsst.2025.070111>
2. Diakopoulos, N. Accountability in algorithmic decision making. *Communications of the ACM*. 2016. Vol. 59. Iss.2. pp.56–62. URL: <https://doi.org/10.1145/2844110>
3. U.S. Copyright Office. *The digital millennium copyright act of 1998*. 1998. URL: <https://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>
4. The European Parliament. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). *Official Journal of the European Communities*. 2000. Iss.178. pp.1-16. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj>
5. The European Parliament. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. *Official Journal of the European Union*. 2019. L.130, pp.92-125. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>
6. Mantegna, M. ARTificial: Why Copyright Is Not the Right Policy Tool to Deal with Generative AI. *Web-page of Yale Law Journal*. 2024. URL: <https://www.yalelawjournal.org/forum/artificial-why-copyright-is-not-the-right-policy-tool-to-deal-with-generative-ai>
7. Quintais, J. P., & Schwemer, S. F. The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special Is Copyright? *European Journal of Risk Regulation*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1017/err.2022.1>
8. Murray, M. D. Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use. *SMU Science and Technology Law Review*. 2023. Vol. 26. Iss.2. URL: <https://doi.org/10.25172/smustr.26.2.4>
9. Perel (Filmar), M., & Elkin-Koren, N. Accountability in Algorithmic Enforcement: Lessons from Copyright Enforcement by Online Intermediaries. *SSRN Electronic Journal*. 2015. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2607910>
10. The European Parliament. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022. L.277. pp.1-102. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>
11. Lin, Y., & Guan, T. From safe harbours to AI harbours: reimagining DMCA immunity for the generative AI era. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpaf043>

REFERENCES:

1. Chen, Y. (2025). Liability Principles for Copyright Infringement of Generative Artificial Intelligence. *The Frontiers of Society, Science and Technology*. Volume. 7. Issue. 1. Retrieved from: <https://doi.org/10.25236/fsst.2025.070111>
2. Diakopoulos, N. (2016). Accountability in algorithmic decision making. *Communications of the ACM*. Volume. 59. Issue. 2. P.56–62. Retrieved from: <https://doi.org/10.1145/2844110>
3. U.S. Copyright Office. (1998). *The digital millennium copyright act of 1998*. Retrieved from: <https://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>

4. The European Parliament. (2000). Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). *Official Journal of the European Communities*. Issue. 178. P.1-16. Retrieved from: <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj>

5. The European Parliament. (2019). Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. *Official Journal of the European Union*. L.130. P.92-125. Retrieved from: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>

6. Mantegna, M. (2024). ARTificial: Why Copyright Is Not the Right Policy Tool to Deal with Generative AI. *Web-page of Yale Law Journal*. Retrieved from: <https://www.yalelawjournal.org/forum/artificial-why-copyright-is-not-the-right-policy-tool-to-deal-with-generative-ai>

7. Quintais, J. P., & Schwemer, S. F. (2022). The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special Is Copyright? *European Journal of Risk Regulation*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1017/err.2022.1>

8. Murray, M. D. (2023). Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use. *SMU Science and Technology Law Review*. Volume. 26. Issue. 2. Retrieved from: <https://doi.org/10.25172/smustr.26.2.4>

9. Perel (Filmar), M., & Elkin-Koren, N. (2015). Accountability in Algorithmic Enforcement: Lessons from Copyright Enforcement by Online Intermediaries. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2607910>

10. The European Parliament. (2022). Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. L.277. P.1-102. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>

11. Lin, Y., & Guan, T. (2025). From safe harbours to AI harbours: reimagining DMCA immunity for the generative AI era. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpaf043>

Стаття надійшла до редакції 30.10.2025

Рекомендована до друку 17.11.2025

Опублікована 28.11.2025

СЕКЦІЯ 4 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 81'25-051-043.2:343.211.3.4:347.92/.93
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-4>

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Бриков Віктор Михайлович,
аспірант
Херсонського державного університету
brykowvictor@gmail.com
orcid.org/0009-0009-4416-9477

Метою статті є дослідження ролі перекладача у кримінальному провадженні як гаранта реалізації права на справедливий суд, зокрема права особи, яка не володіє мовою судочинства, на використання допомоги перекладача у контексті застосування практики Європейського суду з прав людини.

Методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально правові методи, зокрема діалектичний, формально-юридичний (догматичний), герменевтичний, метод системного аналізу, метод теоретичного узагальнення.

Результати. На основі здійсненого аналізу практики ЄСПЛ, вивчення доктринальних джерел та сучасних прецедентів правозастосування органів судової влади:

- Надано детальну характеристику перекладача як гаранта права на справедливий суд;
- Продемонстровано різні підходи ЄСПЛ до визначення ролі, функцій, повноважень та компетенцій перекладача у кримінальному провадженні;
- Сформовано перелік вимог до перекладача, які мають бути забезпечені для належного дотримання права на справедливий суд.
- Наведено перелік підстав за яких право на справедливий суд вважається порушеним через неналежне залучення перекладача.
- Виокремлено низку проблемних питань та ризиків, що можуть загрожувати реалізації ролі перекладача як гаранта права на справедливий суд та запропоновано варіанти вирішення даних проблем.

Висновки. На основі аналізу доктринальних підходів та практики ЄСПЛ встановлено, що належне мовне посередництво є ключовою умовою реалізації права на справедливий суд. Перекладач у судовому процесі виконує не лише технічну, а й правозахисну функцію, забезпечуючи реальну участь особи, яка не володіє мовою судочинства, у процесі. Судова практика підтверджує, що формальне залучення перекладача не гарантує справедливості – визначальними є якість, точність і ефективність перекладу. Інститут судового перекладу інтегрує правові та комунікативні виміри процесуальної справедливості, утверджуючи принцип рівності сторін і доступу до правосуддя як прояв «людяного правосуддя».

Ключові слова: перекладач, судовий розгляд, учасники кримінального провадження, практика ЄСПЛ, право на справедливий суд, професійний переклад, мова судочинства, доступ до суду, судовий розгляд.

THE ROLE OF INTERPRETERS IN GUARANTEEING THE RIGHT TO A FAIR TRIAL: AN ANALYSIS OF THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Brykov Viktor Mykhailovych,
Postgraduate Student
Kherson State University
brykowvictor@gmail.com
orcid.org/0009-0009-4416-9477

The purpose of this article is to examine the role of interpreters in criminal proceedings as guarantors of the right to a fair trial, in particular the right of persons who do not speak the language of the proceedings to use the services of an interpreter in the context of the practice of the European Court of Human Rights.

Methods. The methodological fundament of the research is based on general scientific and special legal methods, in particular, dialectical, systemic analysis, and theoretical generalization.

Results. Based on an analysis of ECHR practice, a study of doctrinal sources, and contemporary precedents in the application of law by judicial authorities:

- A detailed description of the interpreter as a guarantor of the right to a fair trial is provided;
- Various approaches of the ECHR to determining the role, functions, powers, and competences of interpreters in criminal proceedings are demonstrated;
- A list of requirements for interpreters that must be met to ensure proper observance of the right to a fair trial is compiled;
- A list of grounds on which the right to a fair trial is considered to have been violated due to the improper involvement of an interpreter is provided;
- A number of problematic issues and risks that may threaten the implementation of the role of interpreters as guarantors of the right to a fair trial are identified, and options for solving these problems are proposed.

Conclusions. On the basis of an analysis of doctrinal approaches and the practice of the ECHR, it has been established that proper language mediation is a key condition for the realization of the right to a fair trial. Interpreters in court proceedings perform not only a technical function, but also a human rights function, ensuring the effective participation of persons who do not speak the language of the proceedings. Judicial practice confirms that the formal involvement of an interpreter does not guarantee fairness—the quality, accuracy, and effectiveness of the interpretation are decisive. The institution of court interpreting integrates the legal and communicative dimensions of procedural justice, affirming the principle of equality of the parties and access to justice as a manifestation of “humane justice.”

Keywords: interpreter, translator, court proceedings, participants in criminal proceedings, ECHR practice, right to a fair trial, professional translation, language of court proceedings, access to court, court proceedings.

Вступ. Верховенство права як фундаментальний правовий принцип лежить в основі всіх сучасних моделей правової держави. Як відомо, одним із основних (стрижневих) елементів верховенства права є доступ до правосуддя в незалежних і безсторонніх судах. На найвищому європейському рівні цей принцип було закріплено у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) ще у 1950 році.

Відповідно до частини першої статті 6 Конвенції: «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» (Конвенція, 1950). Згідно із частиною третьою статті 6 Конвенції: «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього та одержувати безоплатну допомогу перекладача якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею» (Конвенція, 1950).

У цьому контексті роль перекладача постає як ключовий інструмент реалізації принципу доступу до правосуддя, оскільки мовний бар'єр може стати перешкодою для реалізації ефективного захисту прав, свобод і законних інтересів широкого кола осіб.

У науковій літературі проблема «мовних» прав у судовому процесі розглядається не лише як технічне питання доступу до інформації, а радше як фундаментальний елемент категорії справедливості, що торкається процедурної рівності, автономії особи та, врешті, легітимності судового рішення. Мова розглядається як одна зі складових процесуальної суб'єктності, адже прямо впливає на здатність особи усвідомлено розуміти процес, формулювати заперечення й доводи, надавати змістовні інструкції захисникові, суду, іншим учасникам провадження. Саме тому дослідники підкреслюють, що мовні гарантії, зокрема право на усний і письмовий переклад, мають розгляда-

тися як невід'ємна частина «мінімальних гарантій справедливого суду», закріплених у міжнародних актах і практиці міжнародних судів (Gearóidín McEvoy, 2023).

1. Перекладач як гарант права на справедливий суд в окремих категоріях справ: теоретичне осмислення

Як влучно зазначає Н. Вогіатзіс, «не може йти про ефективний доступ до суду (як елемента права на справедливий суд) якщо обвинувачена особа, навіть за умов наявності адвоката, не здатна зрозуміти або взяти участь у провадженні» (Nikos Vogiatzis, 2021). Профільні дослідники наголошують на еволюції судової практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) у бік конкретизації права на переклад: суд поступово розвиває критерії, які визначають обсяг і форму мовної допомоги (усний перекладач під час слухання, письмовий переклад ключових документів, безоплатність відповідних послуг в окремих випадках тощо), відходячи від формального підходу до тесту «розуміння мови» на користь підходу, орієнтованого на результат, що відповідає на питання: «Чи дозволяє мовна допомога особі ефективно реалізувати право на захист?». Така «об'єктивно-функціональна» модель тлумачення дозволяє враховувати індивідуальні обставини справи, як-от: складність документів, часові рамки, рівень володіння мовою, момент початку процесуальних дій тощо) та вимагати від держави позитивних дій щодо організації якісної мовної допомоги.

Певна група праць правознавців присвячена емпіричному та методологічному дослідженню впливу помилок перекладу на процесуальну справедливість. Так, професор Дж. Г. Стоун, зокрема, досліджує природу інтерпретаційних помилок у суді, їхні джерела (лінгвістичні, когнітивні, організаційні) та те, як такі помилки можуть де-факто змінювати фактичну основу рішення або обмежувати право на захист. Автор доходить висновку, що: «національні системи часто недооцінюють ризики, пов'язані з неякісним тлумаченням, а також не мають належних механізмів контролю, акредитації й навчання перекладачів, що, в свою чергу, створює структурну загрозу реалізації статті 6 Конвенції» (Stone, J. Dingfelder, 2018). На прак-

тиці це означає що навіть наявність перекладача як формальної інституції не гарантує відсутності порушення прав – вирішальним є якість самого забезпечення мовної допомоги особі, яка її потребує.

Не менш важливим є і зв'язок між мовними правами та концепцією «доступу до правосуддя» в широкому сенсі – при розгляді перекладача як інституційної гарантії, що усуває асиметрію інформаційної доступності та забезпечує процедурну рівність сторін. Так, Дж. Г. Герардс і Л. Р. Гласс розглядають доступ до правосуддя як «багатовимірну категорію (процесуальний, матеріальний, організаційний виміри), де мовна допомога є складовою організаційного та процедурного вимірів, необхідною для реалізації матеріального права й отримання ефективного засобу правового захисту» (Janneke H. Gerards, Lize R. Glas, 2017). З цієї перспективи мовні гарантії мають оцінюватися з огляду на їхню результативність у досягненні рівного процесуального становища, а не лише як декларативна норма.

Як зазначає С. Намакула: «судовий розгляд є комунікативним процесом, а мова забезпечує його цілісність і результативність. Саме через мову реалізуються всі права обвинуваченого» (Catherine S. Namakula, 2013). Науковиця підкреслює, що «неналежне або неточне тлумачення може не лише викривити зміст показань, але й поставити під загрозу саму основу справедливого суду, оскільки позбавляє особу можливості ефективно брати участь у процесі» (Catherine S. Namakula, 2013).

Подібної позиції дотримується й О. Майкл, який наголошує, що «перекладач не є нейтральним транслятором повідомлень, а діє як активний учасник комунікативного процесу, від якого залежить не лише розуміння сказаного, а й справедливості судового рішення» (Ogwezzy Michael, 2016). Учений додає, що «компетентність перекладача є ключовою умовою реалізації права на справедливий суд, особливо у багатомовних державах, де лінгвістичні відмінності можуть призводити до нерівності у доступі до правосуддя» (Ogwezzy Michael, 2016).

У контексті сучасного розвитку прав людини в Європі ці висновки мають особливе значення. Як слушно зазначає Г. МакЕвой, «питання не зводиться лише до того, чи особа розуміє мову суду. Людина може впевнено спілкуватися у повсякденних ситуаціях, але бути цілковито дезорієнтованою в умовах формального судового дискурсу» (Gearóidín McEvoy, 2023). Саме тому наукове співтовариство все частіше підкреслює проблему «мовної вразливості» (linguistic vulnerability) учасників судових процесів, яка потребує системного врегулювання – від акредитації перекладачів до створення механізмів контролю якості перекладу.

У сучасній доктрині також звертається увага на концепцію так званого інституційного дизайну (institutional design), яка полягає у виокремленні механізмів, що повинні існувати у держав, аби залучення перекладача як гарантія доступу до суду була ефективною. До ключових елементів цієї концепції належать: (1) стандарти кваліфікації та акредитації тлумачів; (2) протоколи для перекладу «юридично значущих» документів; (3) незалежний контроль якості і можливість оскарження некоректного перекладу; (4) фінансування та гарантії безоплатного доступу для осіб, які

не в змозі оплатити послуги; (5) навчання суддів і адвокатів щодо специфіки роботи з перекладачем. Без цих елементів держава ризикує надмірно формалізувати процедуру судового перекладу, яка на практиці не забезпечує реального права на захист.

Окремо слід відзначити міждисциплінарний вимір порушеної проблеми: дослідження інтерпретації (перекладу) в суді з філолого-лінгвістичної точки зору, робота з когнітивними аспектами перекладу та відповідні соціологічні дослідження дають змогу точніше ідентифікувати реальний вплив мовного посередництва на результат процесу. Поєднання правового аналізу практики ЄСПЛ з емпіричними методами дозволяє формувати конкретні юридичні та нормативні рекомендації: від стандартів акредитації перекладачів до включення навчальних модулів з судової інтерпретації у курси професійної підготовки суддів і адвокатів. Такий підхід знижує ризик «формального» дотримання положень Конвенції і підвищує ймовірність того, що мовні гарантії дійсно виконуватимуть свою захисну функцію.

2. Аналіз практики ЄСПЛ щодо ролі перекладача у забезпеченні права на справедливий суд

ЄСПЛ у своїй усталеній практиці неодноразово підкреслював, що положення статті 6 Конвенції повинні тлумачитися у світлі загальної мети забезпечення справедливого судового розгляду, а гарантії, передбачені частиною третьою статті 6, є конкретними аспектами більш загального права, закріпленого частині першій цієї статті.

У справі *Kamasinski v. Austria* 1989 року ЄСПЛ наголосив, що право на допомогу перекладача не може обмежуватися лише формальним наданням перекладача під час судового засідання. Воно охоплює всі ті етапи процесу, на яких обвинувачений має потребу розуміти сутність пред'явленого обвинувачення, зміст доказів і позиції сторони обвинувачення, щоб ефективно брати участь у своєму захисті. Суд зазначив, що допомога перекладача має бути такою, аби особа «знала в чому її звинувачують та могла брати ефективну участь у процесі». Отже, переклад повинен бути не лише присутнім у процесі, але й надавати якісний, повний та зрозумілий для адресата переклад (*Kamasinski v. Austria*, 1989).

Подальший розвиток підходів Суду демонструє поступове формування стандарту «практичної та ефективної» реалізації прав, закріпленого ще у справі *Garito v. Italy* 1980 року, де ЄСПЛ наголосив, що гарантії Конвенції не можуть бути «теоретичними чи ілюзорними» (*Artico v. Italy*, 1980). У сфері забезпечення права на переклад це означає, що держави-учасниці мають не лише формально передбачити можливість залучення перекладача, але й створити ефективний механізм для надання перекладацької допомоги особам, які не володіють мовою провадження. Недостатня компетентність перекладача, неналежна якість перекладу або відсутність контролю за його роботою можуть розцінюватися як порушення статті 6 Конвенції, оскільки вони ставлять під сумнів саму можливість обвинуваченого реалізувати своє право на справедливий суд.

Цей підхід було підтверджено у справі *Cuscani v. The United Kingdom* 2002 року, де Суд констатував порушення Конвенції через відсутність кваліфікованого перекладача під час слухання справи.

Суд підкреслив, що держава не може перекладати відповідальність за неналежне мовне посередництво на самого обвинуваченого або його захисника, оскільки саме на державі лежить позитивний обов'язок гарантувати ефективну участь усіх сторін у процесі (Cuscani v. The United Kingdom, 2002). Таким чином, якість перекладацької допомоги є складовою належного процесу (due process) у розумінні Конвенції.

Особливої уваги заслуговує й рішення Великої палати у справі *Hermi v. Italy* 2006 року, в якому Суд розвинув підхід до визначення обсягу перекладацької допомоги. ЄСПЛ зазначив, що не кожен документ має перекладатися письмово, але переклад має охоплювати ті матеріали, які є вирішальними для розуміння суті обвинувачення і забезпечення можливості захисту (Hermi v. Italy, 2006). Такий підхід демонструє прагнення Суду забезпечити баланс між процесуальною ефективністю та гарантіями прав особи, виходячи з конкретних обставин кожної справи.

Водночас у низці справ зокрема, *Husain v. Italy* 2005 року, Суд також звернув увагу на те, що допомога перекладача має бути безоплатною для обвинуваченого, оскільки будь-яке фінансове обмеження доступу до цієї гарантії може поставити під сумнів рівність сторін і справедливість процесу (Husain v. Italy, 2005). Цей принцип повністю узгоджується з духом статті 6 Конвенції, яка покладає на державу позитивний обов'язок забезпечити реальне, а не лише декларативне право на справедливий суд.

У ширшому вимірі залучення перекладача є проявом концепції «процесуальної справедливості», що вимагає, аби всі учасники процесу мали рівні можливості представляти свої інтереси. У контексті осіб, які не володіють державною мовою, це означає, що мовна допомога повинна бути надана негайно, починаючи з моменту першого контакту з правоохоронними органами. Зазначене положення знаходить підтвердження у прецеденті *Salduz v. Turkey* 2008 року, де Суд закріпив принцип ефективного доступу до захисту «від самого початку провадження», що включає і право бути поінформованим зрозумілою мовою про зміст обвинувачення та свої процесуальні права (Salduz v. Turkey, 2008).

Важливо наголосити, що вимога залучення перекладача має подвійний характер: з одного боку, вона є гарантією процесуальної справедливості, а з іншого – проявом поваги до людської гідності та культурного різноманіття. Нездатність особи зрозуміти мову позбавляє її можливості бути «суб'єктом» процесу, перетворюючи її на пасивного спостерігача. Саме тому належне тлумачення положень статті 6 Конвенції вимагає не лише технічного забезпечення перекладу, а й створення таких умов, за яких особа дійсно може брати участь у власному судовому процесі на рівних засадах.

Таким чином, практика ЄСПЛ чітко демонструє, що перекладач виступає не допоміжною фігурою, а процесуальним гарантом реалізації одного з основоположних прав людини – права на справедливий суд. Наявність кваліфікованого, неупередженого і доступного перекладача є невід'ємною складовою справедливого судового розгляду, а держава, у свою чергу, має позитивний обов'язок забезпечити такі умови, щоб ця допомога була реальним інструментом захисту, а не формальною процедурою.

Висновки. На підставі аналізу сучасних доктринальних підходів та практики ЄСПЛ щодо ролі перекладача у забезпеченні права на справедливий суд, можемо ствердно зазначити, що належне мовне посередництво є не другорядною процесуальною опцією, а ключовим елементом ефективного доступу до правосуддя в тих категоріях справ де наявні особи, що не володіють, або недостатньо володіють мовою судочинства. Без належного перекладу судовий процес втрачає свою сутність як простір рівності сторін, прозорості та змагальності, а права особи набувають винятково декларативного характеру.

ЄСПЛ послідовно розвиває підхід до розуміння перекладу як складової «практичної та ефективної» реалізації прав, передбачених статтею 6 Конвенції. Судова практика засвідчує, що формальне залучення перекладача саме по собі не гарантує справедливості, натомість визначальним є зміст, якість та ефективність перекладу, а також можливість особи дійсно розуміти й брати активну участь у процесі. Таким чином, перекладач у судовому провадженні виконує не лише технічну, але й реальну правозахисну функцію.

З наукової точки зору, інститут судового перекладу інтегрує правові, лінгвістичні та комунікативні виміри, утворюючи комплексну гарантію процесуальної справедливості. Теоретичний дискурс, сформований у працях сучасних дослідників, підкреслює, що мова є складовою автономії особи в суді, а отже – індикатором того, наскільки процес відповідає принципу рівності сторін. Мовна вразливість учасників судових проваджень вимагає від держави створення ефективної системи акредитації, контролю якості та належного фінансування перекладацьких послуг.

Отже, перекладач у судовому процесі – це не допоміжний учасник, а гарант змістовної участі особи в реалізації свого права на захист. Його діяльність безпосередньо визначає, чи буде судовий розгляд справедливим не лише за формою, а й за суттю. Для держави це обумовлює наявність позитивного обов'язку не просто забезпечити формальну наявність перекладача, а створити систему, у якій мовна допомога дійсно слугує засобом захисту прав, забезпечує рівність сторін і зміцнює довіру до правосуддя. Роль перекладача у забезпеченні права на справедливий суд є проявом глибинної ідеї «людяного правосуддя», яка передбачає, що істинна справедливість починається з можливості бути почутим і зрозумілим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Рада Європи. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. McEvoy, G. (2023). Language proficiency and the right to an interpreter when accessing a fair trial. University of Birmingham, United Kingdom Translation & Interpreting Vol. 15 No. 2 (2023) URL: https://pdfs.semanticscholar.org/cdee/6428d9c3f26c0f9b16acec471092d67d8a50.pdf?utm_source
3. Nikos Vogiatzis Interpreting the Right to Interpretation under Article 6(3)(e) ECHR: A Cautious Evolution in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights? Human Rights Law Review, 2021, 00, 1–25 <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab027> The Author(s) [2021]. Published by Oxford University Press
4. Stone, J. Dingfelder (J. H. D. Stone). (2018). Court Interpreters and Fair Trials. Springer. Springer International Publishing

5. Janneke H. Gerards, Lize R. Glas Access to justice in the European Convention on Human Rights system Netherlands Quarterly of Human Rights 2017, Vol. 35(1) 11–30^a The Author(s) 2017 https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051917693988?utm_source=chatgpt.com

6. Catherine S. Namakula Language and the Right to Fair Hearing in International Criminal Trials 2013 Springer Science & Business Media, 146 c

7. C. Ogwezzy Michael Communication of an interpreter and fair trial under Nigerian criminal justice system Published/ Copyright: May 19, 2016 De Gruyter / Brill.

8. Kamasinski v. Austria, Application No. 9783/82, Judgment of 19 December 1989, Series A No. 168, European Court of Human Rights. Доступ: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>

9. Cuscani v. United Kingdom, Application No. 32771/96, Judgment of 24 September 2002, European Court of Human Rights. Доступ: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5932>

10. Hermi v. Italy (Grand Chamber), Application No. 18114/02, Judgment of 18 October 2006, European Court of Human Rights. Доступ: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77543>

11. Husain v. Italy (decision), Application No. 18913/03, Decision of 24 February 2005 (Section III), European Court of Human Rights. Доступ: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-968>

12. Salduz v. Turkey, Application No. 36391/02, Judgment of 27 November 2008. European Court of Human Rights. Strasbourg. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893>

REFERENCES:

1. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (1950). Rada Yevropy. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. [in Ukrainian].

2. McEvoy, G. (2023). Language proficiency and the right to an interpreter when accessing a fair trial. Translation & Interpreting, Vol. 15, No. 2. University of Birmingham, United Kingdom. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/cdee/6428d9c3f26c0f9b16acec471092d67d8a50.pdf>.

3. Vogiatzis, N. (2021). Interpreting the Right to Interpretation under Article 6(3)(e) ECHR: A Cautious Evolution in the Juris-

prudence of the European Court of Human Rights? Human Rights Law Review, 00, 1–25. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab027>.

4. Stone, J. Dingfelder (J. H. D. Stone). (2018). Court Interpreters and Fair Trials. Springer International Publishing.

5. Gerards, J. H., & Glas, L. R. (2017). Access to justice in the European Convention on Human Rights system. Netherlands Quarterly of Human Rights, Vol. 35(1), pp. 11–30. DOI: <https://doi.org/10.1177/0924051917693988>.

6. Namakula, C. S. (2013). Language and the Right to Fair Hearing in International Criminal Trials. Springer Science & Business Media. 146 p.

7. Michael, C. O. (2016). Communication of an interpreter and fair trial under Nigerian criminal justice system. International Journal of Language and Discourse. De Gruyter / Brill. Retrieved from <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/ijld-2016-0006>.

8. Kamasinski v. Austria, Application No. 9783/82, Judgment of 19 December 1989, Series A No. 168. European Court of Human Rights. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>.

9. Cuscani v. United Kingdom, Application No. 32771/96, Judgment of 24 September 2002. European Court of Human Rights. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5932>.

10. Hermi v. Italy (Grand Chamber), Application No. 18114/02, Judgment of 18 October 2006. European Court of Human Rights. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77543>.

11. Husain v. Italy (decision), Application No. 18913/03, Decision of 24 February 2005 (Section III). European Court of Human Rights. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-968>.

12. Salduz v. Turkey, Application No. 36391/02, Judgment of 27 November 2008. European Court of Human Rights. Strasbourg. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893>

Стаття надійшла до редакції 04.11.2025

Рекомендована до друку 18.11.2025

Опублікована 28.11.2025

УДК 004.5/.8:343.985

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-5>

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕРОЗКРИТИХ ЗЛОЧИНІВ МИНУЛИХ РОКІВ

Дзюрбель Андрій Дарійович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету
tayfun.77@ukr.net
orcid.org/0009-0000-1778-8699

Дослідження має на меті розглянути організаційні та методологічні засади планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років, а також визначити основні напрями вдосконалення цієї діяльності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку криміналістики.

У роботі використано наступні методи, здійснено аналіз сучасних наукових підходів до системи планування слідчих дій, розподілу завдань, ролей і функцій учасників кримінального провадження у справах про нерозкриті злочини. Метод порівняння дозволив визначити критерії ефективності розслідування, фактори, що впливають на його результативність, а також особливості взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами, експертними установами та громадськістю.

Результати. Встановлено, що сучасні тенденції цифровізації криміналістики зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до планування розслідування. Запропоновано інтеграцію технологій штучного інтелекту (ШІ) у процес аналітичного опрацювання даних про нерозкриті злочини – від систематизації доказової інформації до прогнозування напрямів пошуку підозрюваних. Окреслено можливості використання аналізу великих даних (Big Data) для виявлення закономірностей злочинної поведінки, застосування AI-інструментів для співставлення біологічних, цифрових і матеріальних доказів, а також створення прогностичних моделей для визначення пріоритетності старих справ. Водночас визначено юридичні та етичні проблеми впровадження ШІ у кримінальний процес – зокрема питання допустимості алгоритмічного аналізу як доказів, дотримання принципів конфіденційності, захисту персональних даних і запобігання дискримінації.

Висновки. Ефективне планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років потребує поєднання традиційних криміналістичних методів із новітніми технологіями, орієнтованими на інформаційну аналітику, інтероперабельність баз даних і підвищення доказової спроможності зібраних матеріалів. Застосування інноваційних інструментів, зокрема штучного інтелекту, сприятиме підвищенню результативності та об'єктивності слідчої діяльності.

Ключові слова: планування розслідування, нерозкриті злочини, криміналістика, штучний інтелект, аналітична діяльність, прогнозування.

THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN PLANNING INVESTIGATIONS INTO UNSOLVED CRIMES OF PAST YEARS

Dzyurbel Andriy Dariiovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Senior lecturer at the Department of Criminal Law and Procedure
West Ukrainian National University
tayfun.77@ukr.net
orcid.org/0009-0000-1778-8699

The study aims to examine the organizational and methodological foundations of planning the investigation of unresolved crimes from past years, as well as to identify the main directions for improving this activity, taking into account current trends in the development of forensic science.

Methods. The research employs various methods, including an analysis of contemporary scientific approaches to the system of planning investigative actions, the distribution of tasks, and the roles and functions of participants in criminal proceedings involving unresolved crimes. The comparative method made it possible to determine the criteria for investigative effectiveness, the factors influencing its results, and the specific features of cooperation between pre-trial investigation bodies, operational units, expert institutions, and the public.

Results. It has been established that modern trends in the digitalization of forensic science necessitate a revision of traditional approaches to investigation planning. The integration of artificial intelligence (AI) technologies into the analytical processing of data on unresolved crimes is proposed – from the systematization

of evidentiary information to forecasting directions for suspect identification. The study outlines the possibilities of using big data (Big Data) analysis to identify patterns in criminal behavior; applying AI tools to compare biological, digital, and material evidence, and developing predictive models to determine the priority of old cases. At the same time, the research identifies legal and ethical challenges related to the implementation of AI in criminal proceedings – in particular, issues concerning the admissibility of algorithmic analysis results as evidence, adherence to confidentiality principles, protection of personal data, and prevention of discrimination.

Conclusions. Effective planning of investigations into unresolved crimes from previous years requires the integration of traditional forensic methods with advanced technologies focused on information analytics, database interoperability, and enhancing the evidential strength of collected materials. The application of innovative tools, particularly artificial intelligence, will contribute to improving the effectiveness and objectivity of investigative activities.

Keywords: investigation planning, unresolved crimes, forensics, artificial intelligence, analytical activity, forecasting.

Вступ. Проблема розслідування нерозкритих злочинів минулих років залишається одним із найскладніших і водночас найактуальніших завдань сучасного кримінального процесу. Незважаючи на технологічний розвиток, розширення інформаційних баз даних і вдосконалення методів криміналістики, кількість злочинів, які залишаються без встановлення винних осіб, залишається значною. За даними Національної поліції України, частка нерозкритих тяжких злочинів минулих років у загальній структурі кримінальних правопорушень становить близько 12–15 %, серед яких понад 35 % тяжких злочинів, вчинених у попередні десятиліття, залишаються нерозкритими, що свідчить про системну проблему ефективності організації досудового розслідування (Національна поліція України, 2024).

Такий стан речей зумовлює необхідність перегляду підходів до організації, планування та аналітичного супроводу розслідувань так званих «cold cases». Успішність розслідування таких справ значною мірою залежить від якісного планування слідчих (розшукових) дій, що визначає напрям, обсяг і послідовність збирання доказів. На відміну від розслідування злочинів «по гарячих слідах», у справах минулих років слідчі працюють із фрагментарними або застарілими доказами, з показаннями свідків, які втратили актуальність, а також із матеріальними носіями інформації, що можуть бути частково знищеними або недоступними. Тому головним чинником ефективності є раціональна організація розслідування, заснована на системному аналізі та міжвідомчій координації.

Сучасна криміналістична наука розглядає планування як невід’ємний елемент управління розслідуванням, що забезпечує цілеспрямованість і логічну узгодженість усіх процесуальних дій (Гловюк, Литвинов, Орлов, Пчеліна, Степанюк, та інші 2024). Планування слідчих дій у справах минулих років має свою специфіку, обумовлену складністю відновлення доказової бази, необхідністю повторного аналізу матеріалів і залученням міждисциплінарних методів дослідження (Стратонов, Дзюрбель, 2024).

Особливого значення набуває питання організаційних засад такого планування, тобто визначення структури, відповідальних суб’єктів, взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, а також координації з іншими правоохоронними органами. Відповідна організаційна модель має не лише забезпечувати ефективність розслідування конкретної справи, а й бути універсальною для застосування у схожих ситуаціях (Горбачевський, Захаров, Ієрусалімов, 2001).

В останні роки в науковій літературі дедалі більше уваги приділяється використанню аналітичних технологій, баз даних і штучного інтелекту (ШІ) у криміналістичній діяльності (Шепітько, 2019, Interpol Innovation Centre, 2022). Світова практика демонструє, що інтеграція цифрових систем у процес планування розслідувань підвищує ефективність прийняття рішень, оптимізує пошук доказів та дозволяє будувати прогностичні моделі розкриття злочинів минулих років. Для України така трансформація також є актуальною у контексті реформування правоохоронної системи та цифровізації кримінального процесу.

Мета даної статті полягає у науковому обґрунтуванні організаційних основ планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років, визначенні сучасних тенденцій, проблем і перспектив застосування технологій штучного інтелекту для підвищення ефективності цієї діяльності.

1. Теоретичні засади планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років

Планування досудового розслідування є одним із базових елементів криміналістичної діяльності, що забезпечує цілеспрямованість, послідовність і ефективність використання наявних сил та засобів (Хань О, 2021). Така діяльність полягає у визначенні мети, завдань, шляхів, послідовності та строків провадження слідчих і оперативно-розшукових дій, а також у передбаченні можливих варіантів розвитку слідчої ситуації. У науковій літературі планування розглядається як особлива форма інтелектуальної, організаційної діяльності, спрямованої на досягнення об’єктивної істини у кримінальному провадженні (Стратонов 2011, Стратонов, Дзюрбель, 2024).

Згідно з класичними підходами криміналістики, планування – це систематичний процес визначення найефективніших шляхів розкриття злочину на основі аналізу вихідної інформації, версій та наявних ресурсів (Коновалова, 2007). У кримінальних провадженнях минулих років воно має низку особливостей, пов’язаних із обмеженістю доказового матеріалу, необхідністю повторного аналізу застарілих результатів отриманих під час провадження слідчих дій, а також переоцінки достовірності раніше отриманих доказів. Основним принципом планування є його динамічність, тобто можливість постійного оновлення та коригування плану відповідно до отриманих результатів (Митич, 2014). У розслідуванні справ зазначеного виду цей принцип має особливе значення, адже поява нових відомостей, наприклад, результатів генетичних експертиз або цифрових даних з оновлених баз може кардинально змінити напрями розслідування.

2. Організаційні принципи планування

Організаційні основи планування визначаються такими ключовими принципами: *комплексність*, а саме поєднання процесуальних, криміналістичних та оперативно-розшукових засобів. *Ієрархічність*, тобто чітке розмежування функцій між суб'єктами розслідування (слідчими, оперативними працівниками, експертами). *Безперервність* через забезпечення постійного контролю за виконанням плану і фіксації проміжних результатів. *Інформаційна узгодженість* на основі обміну відомостями між підрозділами та інституціями, що беруть участь у розслідуванні (Лускатов, 2006).

В умовах цифрової трансформації кримінальної юстиції до цих принципів додається ще один – *аналітична орієнтація*, яка передбачає активне використання баз даних, інформаційних систем і алгоритмів для структурування наявної інформації. Як ми зазначали раніше планування має спиратися не лише на професійний досвід слідчого, а й на стандартизовані моделі, що враховують типові сценарії злочинної поведінки та статистичні закономірності, створення профілю злочинця (Стратонов, Дзюрбель, 2024). Саме такі моделі сьогодні все частіше створюються на основі алгоритмів машинного навчання.

Залежно від обсягу та змісту планування в криміналістиці виокремлюють:

загальний план розслідування, що визначає основну мету, версії, напрями й послідовність розслідування. Проміжні (етапні) плани, які деталізують завдання щодо окремих епізодів або слідчих версій. Оперативно-тактичні плани, спрямовані на організацію взаємодії з іншими підрозділами та провадження конкретних слідчих дій (Стратонов, 2011).

Планування нерозкритих злочинів має переважно ретроспективно-аналітичний характер, тобто включає переоцінку старих матеріалів, пошук неврахованих доказів і визначення перспективних напрямів подальших дій. Організаційна діяльність у розслідуванні нерозкритих злочинів базується на положеннях теорії управління слідчою діяльністю, що розглядає процес розслідування як систему керованих рішень (Митич, 2014). У цій системі планування є стратегічним рівнем управління, що забезпечує інтеграцію тактичних і аналітичних засобів.

Додатково в науковій літературі виділяють *когнітивний підхід* до планування (Хань, 2021), який акцентує на інтелектуальній діяльності слідчого як аналітика. За цього підходу планування включає не лише побудову гіпотез, а й їх алгоритмізацію для перевірки за допомогою інформаційних систем.

Отже, теоретичні засади планування розслідування нерозкритих злочинів поєднують класичні принципи криміналістики та новітні аналітичні технології, що формують основу для подальшої модернізації організаційної моделі розслідування.

3. Методологічні основи дослідження

Методологія планування розслідування злочинів минулих років ґрунтується на комплексному поєднанні принципів криміналістики, управлінської науки, інформаційного аналізу та кримінального права. З огляду на це, підходи до організації планування поділяються на три основні групи: традиційні криміналістичні, управлінсько-аналітичні та технологічні (Сливка, 2020).

Традиційний криміналістичний підхід базується на положеннях теорії доказування, систематизації слідчих дій і побудові версій. Його сутність полягає у створенні логічно послідовного плану дій, спрямованого на перевірку кожної версії та забезпечення повноти досудового розслідування (Стратонов, 2011). Управлінсько-аналітичний підхід опирається на принципи менеджменту та системного аналізу, розглядаючи розслідування, як процес управління інформаційними потоками, ресурсами й ризиками. Планування в цьому контексті передбачає оцінку ефективності попередніх рішень, моніторинг виконання завдань та формування алгоритмів прийняття управлінських рішень (Сливка, 2020).

Технологічний підхід виник під впливом інформатизації кримінального процесу та розвитку криміналістичних обліків. Його основою є використання аналітичних платформ, систем кримінального аналізу та інструментів штучного інтелекту для формування обґрунтованих планів розслідування (Interpol Innovation Centre, 2022).

Одним із ключових аспектів методології є систематизація інформації. Нерозкриті злочини минулих років зазвичай характеризуються великими обсягами розрізнених матеріалів, які накопичувалися в різний час і різними суб'єктами. Тому першим етапом планування є створення узагальненого інформаційного профілю справи, що включає: структурування доказових матеріалів (показання, протоколи, експертні висновки); інтеграцію даних із криміналістичних обліків (ДНК, відбитки пальців, цифрові сліди); створення «хронологічної карти» подій, що дозволяє реконструювати часову послідовність злочину. Застосування інформаційно-аналітичних систем дозволяє виявити приховані зв'язки між елементами злочину, що були недоступні при первинному розслідуванні. У цьому контексті планування набуває форми аналітичного управління доказовим процесом.

Ефективність розслідування нерозкритих злочинів минулих років залежить від чіткого розподілу функцій між учасниками процесу. Зокрема, можна виокремити три рівні організаційного управління: *стратегічний рівень* – визначення загальних цілей, пріоритетів, напрямів роботи, формування групи з розслідування. *Тактичний рівень* – це безпосереднє планування слідчих і розшукових дій, розподіл завдань між виконавцями. *Операційний рівень* – реалізація конкретних завдань, моніторинг результатів, внесення коректив до плану (Сливка, 2020).

Кожен із рівнів має відповідати принципам підзвітності, взаємодії та інформаційної прозорості. Особливу роль відіграє керівник слідчої групи, який відповідає за координацію дій і забезпечення комунікації між підрозділами.

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України ефективність планування розслідування нерозкритих злочинів (зупинених кримінальних проваджень) визначається такими принципами: *системність*, що передбачає цілісне охоплення всіх елементів розслідування від аналізу матеріалів до їх оцінки з позицій доказового значення. *Наукова обґрунтованість*, тобто використання криміналістичних рекомендацій, методичних посібників і результатів наукових досліджень. *Гнучкість*, що дозволяє адаптувати план залежно від розвитку слідчої ситуації. *Інноваційність*, що включає використання цифрових інструментів, систем аналітики та ШІ.

Планування неможливе без прийняття управлінських рішень, заснованих на принципах законності, ефективності та мінімізації ризиків. Отже, виникає необхідність у створенні *централізованої бази даних нерозкритих злочинів*, доступної для слідчих усіх рівнів. Це дозволить не лише координувати дії, але й аналізувати повторюваність злочинних схем, що має вирішальне значення у плануванні нових розслідувань.

Отже, методологічні та організаційні принципи планування розслідування злочинів минулих років формують основу для побудови ефективних моделей управління, орієнтованих на доказову обґрунтованість і технологічну підтримку.

Їх реалізація можлива лише за умови належної взаємодії між суб'єктами розслідування, використання аналітичних систем і впровадження єдиних стандартів планування.

Розслідування нерозкритих злочинів минулих років (так званих *cold cases*) є складним та ресурснозатратним процесом, що потребує спеціалізованих підходів і високого рівня координації між правоохоронними структурами. За даними Міністерства внутрішніх справ України, станом на 2024 рік, у Єдиному реєстрі досудових розслідувань обліковано понад 80 тисяч кримінальних проваджень, які залишаються без остаточного процесуального рішення понад п'ять років (МВС України, 2024).

Проблематика їх розслідування полягає не лише у фактичному дефіциті доказів, а й у недостатній організаційній структурі процесу планування, відсутності належної аналітичної підтримки та взаємодії між підрозділами поліції, прокуратури й експертних установ (Сливка, 2020).

4. Основні проблеми планування

У результаті аналізу наукових джерел та практичних матеріалів можна виокремити низку ключових проблем.

Фрагментарність інформаційних ресурсів. Дані, що зберігаються у відомчих базах, часто не синхронізовані, мають різний формат і не забезпечують повного уявлення про справу.

Відсутність єдиної системи обліку нерозкритих злочинів. У більшості випадків кожен підрозділ поліції веде власний облік, що ускладнює міжрегіональне порівняння та аналіз закономірностей.

Кадровий дефіцит і втрата спеціалізованих компетенцій. Значна частина слідчих не має досвіду роботи зі «старими» матеріалами або доступу до сучасних криміналістичних технологій.

Недостатня інтеграція експертного потенціалу. Матеріали експертиз, отримані раніше, нерідко не перетворюються на аналітичні висновки, які могли б вплинути на оновлення плану розслідування.

Низький рівень використання цифрових інструментів і технологій штучного інтелекту. Хоча потенціал таких систем очевидний, на практиці їх застосування в Україні обмежене через брак нормативного регулювання та технічної підтримки (Interpol Innovation Centre, 2022).

Досвід провідних країн світу свідчить, що ефективність розслідування нерозкритих злочинів значною мірою залежить від централізованої аналітичної моделі управління. У США, наприклад, функціонують *Cold Case Units* у структурі ФБР і місцевих поліцейських департаментів, які здійснюють систематичний перегляд нерозкритих справ

із використанням технологій ДНК-аналізу, баз даних CODIS та кримінального профайлінгу (FBI Annual Report, 2023).

У Великій Британії з 2015 року діє програма *Operation Resolve*, яка поєднує цифрову криміналістику з відкритими даними (open-source intelligence) для відновлення картин подій за старими справами. Основою є концепція *intelligence-led policing* – управління на основі даних і прогнозів. Європейські поліцейські структури (Europol, 2022) дедалі частіше застосовують аналітичні моделі типу *case-linkage analysis*, які дозволяють зіставляти між собою епізоди різних злочинів за поведінковими ознаками злочинців. Саме такі інструменти стають базою для оновленого планування розслідування.

В Україні питання розслідування злочинів минулих років здебільшого регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 38, 40, 110 КПК) та відомчими інструкціями. Водночас нормативна база не передбачає спеціального порядку планування для нерозкритих справ, що створює прогалину в практиці (Стратонов, 2024). У наукових дослідженнях пропонується розробити методичні рекомендації МВС щодо організації аналітичної перевірки нерозкритих справ із використанням сучасних технологій. Одним із можливих напрямів є створення національного *центру аналітики «cold cases»*, який об'єднає експертів-криміналістів, аналітиків даних і процесуальних керівників.

Важливою передумовою ефективного планування є міжвідомча взаємодія. На сьогодні в Україні існує обмежена практика *такої взаємодії* (спільних розслідувань) (поліція, прокуратура та НДІ не розслідують, кожен має свої функції) між поліцією, прокуратурою та науково-дослідними інститутами судових експертиз. Натомість у країнах ЄС такі форми співпраці є усталеними та базуються на меморандумах про обмін даними (Europol, 2022). Розширення міжінституційної взаємодії дозволить не лише покращити планування, а й підвищити якість доказування. Особливої уваги потребує створення *спільних інформаційних платформ*, які б забезпечували інтеграцію даних з різних джерел: від баз ДНК до банків цифрових доказів.

Однією з найменш досліджених сфер залишається *оцінка ефективності планування*. Як демонструє аналіз судової практики (Єдиний державний реєстр судових рішень, 2023), більшість нерозкритих кримінальних проваджень повторно не активуються без системної оцінки попередніх дій. Це призводить до дублювання слідчих дій, витрати ресурсів і зниження доказової цінності матеріалів. З огляду на це, доцільно запровадити *методику аудиту розслідування*, яка передбачає періодичний перегляд проведених дій, результатів експертиз і прийнятих рішень із наступним оновленням плану розслідування. У міжнародній практиці подібний підхід відомий як *case review audit*. Таким чином, аналітичний розгляд сучасного стану засвідчує: попри певний прогрес, система планування розслідування нерозкритих злочинів в Україні потребує істотного оновлення. Основні напрями реформ, це створення єдиної інформаційно-аналітичної платформи, розвиток спеціалізованих підрозділів і впровадження інструментів штучного інтелекту для оптимізації планування.

5. Трансформація підходів до планування в умовах цифровізації

Інтенсивний розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) у XXI столітті докорінно змінює підходи до розслідування злочинів. Якщо традиційне планування ґрунтувалося на досвіді слідчого та аналітичній логіці, то сучасна парадигма орієнтована на інтелектуальну підтримку прийняття рішень, що базується на великих масивах даних і алгоритмах машинного навчання (Interpol Innovation Centre, 2022). ШІ у криміналістиці виконує три основні функції: автоматизація рутинних процесів, пов'язаних з аналізом доказів і документів. Аналітичне моделювання закономірностей злочинної поведінки. Прогнозування ймовірних напрямів розслідування та пріоритизації справ. Таким чином, ШІ стає невід'ємним елементом сучасного планування, особливо у справах, де часовий фактор і дефіцит доказів ускладнюють традиційні методи. Застосування аналітики великих даних (*Big Data Analytics*) у кримінальному процесі дозволяє інтегрувати відомості з різних джерел поліцейських баз, експертних звітів, соціальних мереж, цифрових пристроїв тощо (Europol, 2022).

Для розслідування злочинів минулих років такі інструменти особливо цінні, адже дають змогу: виявляти *повторювані види злочинної поведінки* у різних регіонах чи часових проміжках; аналізувати мережеві зв'язки між особами, речовими доказами та місцем події; здійснювати ретроспективний пошук збігів у базах ДНК і відбитків пальців тощо. Планування слідчих дій у таких умовах перетворюється на аналітичний процес, у якому комп'ютерні алгоритми допомагають формувати і перевіряти версії. Наприклад, у США та Канаді успішно застосовуються системи типу *ViCAP* (*Violent Criminal Apprehension Program*), що аналізують тисячі характеристик злочинів для виявлення схожих почерків. Сучасні алгоритми штучного інтелекту дозволяють здійснювати *автоматизоване порівняння* доказових матеріалів, що раніше вимагало тривалого ручного аналізу. Серед основних напрямів: *біометричний аналіз* (зіставлення ДНК-профілів, відбитків пальців, зображень облич), на основі технологій *deep learning*. *Аналіз цифрових слідів*, тобто відновлення видалених даних, ідентифікація користувачів у соціальних мережах, розпізнавання образів у відеоматеріалах. *Лінгвістичний аналіз текстів* - ідентифікація авторства повідомлень або загроз шляхом зіставлення стилістичних ознак.

Такі інструменти не лише підвищують точність експертиз, а й дають змогу *переоцінювати старі докази*, у яких збереглися цифрові або біологічні сліди, не досліджені раніше. Однією з найперспективніших галузей є розробка *прогностичних моделей* (*predictive policing*), які дозволяють оцінювати ймовірність розкриття конкретних справ і пріоритизувати ресурси. У плануванні розслідування злочинів минулих років це означає, що система може аналізувати ступінь наявності доказів; оцінювати ймовірність отримання нових результатів; рекомендувати, у якій послідовності поновлювати справи. Подібні алгоритми використовуються у Німеччині (*Project PRECOBS*) та Нідерландах (*Crime Anticipation System*) (Europol, 2022). Для України перспективним є створення національної моделі, яка поєднуватиме криміналістичні дані з відкритими реєстрами, забезпечуючи науково обґрунтоване планування.

Використання штучного інтелекту в кримінальному процесі потребує суворого дотримання принципів законності, презумпції невинуватості та захисту персональних даних. Як наголошує Європейська комісія у «White Paper on Artificial Intelligence» (European Commission, 2021), автоматизовані системи не можуть самостійно ухвалювати процесуальні рішення; вони мають виступати лише допоміжним інструментом для слідчого. Основні правові та етичні виклики включають: ризик упередженості алгоритмів (*algorithmic bias*), коли система відтворює статистичні помилки попередніх розслідувань; проблему прозорості та верифікації рішень, адже алгоритми часто функціонують як «чорні скриньки»; захист конфіденційності даних, особливо під час обробки біометричних і цифрових доказів. Юридичні рамки для використання ШІ повинні базуватися на принципах пропорційності, підзвітності та контролю з боку людини. З урахуванням європейських тенденцій доцільним є створення *національної системи аналітичної підтримки розслідувань*, що поєднає: бази даних МВС, прокуратури, судових експертиз; аналітичний модуль із машинним навчанням; механізм аудиту та контролю за застосуванням ШІ. Запровадження таких інструментів сприятиме формуванню єдиного інформаційно-аналітичного середовища, у якому планування розслідування базуватиметься на доказових паттернах і математичних прогнозах, а не лише на досвіді слідчого.

Таким чином, технології штучного інтелекту відкривають нові можливості для підвищення ефективності планування розслідувань нерозкритих злочинів минулих років. Водночас їх запровадження потребує нормативного врегулювання, етичного контролю та підготовки фахівців, здатних працювати на стику криміналістики й аналітичних наук. Незважаючи на те, що технології штучного інтелекту відкривають нові можливості для підвищення ефективності планування розслідувань нерозкритих злочинів минулих років, їх запровадження потребує нормативного врегулювання, етичного контролю та підготовки фахівців, здатних працювати на стику криміналістики й аналітичних наук. Проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати організаційні, методологічні та технологічні основи планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років, окреслити сучасні проблеми і перспективи їх вирішення із залученням інтелектуальних технологій.

Висновки. *Планування розслідування* виступає ключовим елементом криміналістичної діяльності, який забезпечує системність, цілеспрямованість та узгодженість дій усіх учасників процесу. У кримінальних провадженнях про злочини минулих років планування набуває ретроспективного й аналітичного характеру, адже потребує переосмислення старих доказів і результатів раніше проведених слідчих дій. *Методологічна основа* планування повинна спиратися на поєднання криміналістичних, управлінських і інформаційно-аналітичних підходів. Розслідування «cold cases» є міждисциплінарною сферою, де синтезуються знання з криміналістики, менеджменту, кібербезпеки та штучного інтелекту. *Сучасний стан* організації розслідування нерозкритих злочинів в Україні характеризується фрагментарністю облікових систем, кадровими труднощами та недостатньою аналітичною підтримкою. Відсутність єдиної бази

даних і стандартизованих процедур планування гальмує ефективність досудового процесу. *Міжнародний досвід* (США, Велика Британія, країни ЄС) свідчить, що розслідування нерозкритих злочинів є успішним за умов централізованої аналітичної моделі, широкого використання криміналістичних баз (CODIS, ViCAP), аналітичного профайлінгу та інтеграції інструментів штучного інтелекту у систему управління розслідуваннями. *Інтелектуальні технології* відкривають якісно новий рівень планування через аналіз великих даних, автоматичне співставлення доказів і створення прогностичних моделей. Вони дозволяють не лише пришвидшити аналітичні процеси, а й зменшити ризик людської помилки при формуванні версій. Водночас впровадження ШІ у кримінальне провадження потребує *чітких правових і етичних меж*. Зокрема, необхідно закріпити принципи прозорості алгоритмів, контролю людиною за прийняттям рішень і недопущення дискримінаційних або упереджених моделей.

Практична реалізація сучасної моделі планування розслідування нерозкритих злочинів в Україні повинна включати: створення *Національного центру аналітики «cold cases»* з доступом до інтегрованих баз даних; розроблення єдиної електронної платформи планування розслідування; впровадження систем навчання слідчих з основ аналітичної криміналістики та етики використання ШІ; унормування використання аналітичних систем у КПК України та підзаконних актах. Підсумовуючи, можна констатувати, що модернізація планування розслідування нерозкритих злочинів минулих років є необхідною умовою побудови ефективної, науково обґрунтованої та технологічно підтриманої системи кримінальної юстиції. Саме поєднання аналітичного мислення, правових гарантій і можливостей штучного інтелекту здатне забезпечити нову якість доказування й відновлення справедливості у кримінальних провадженнях про нерозкриті злочини минулих років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Теоретичні основи планування та програмування провадження слідчих (розшукових) дій : монографія / О. О. Хань; за заг. ред. В. А. Журавля. Одеса: видавничий дім «Гельветика», 2021. 198 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49641dded5e14612a368f7492749c283/content> (дата звернення 02.11.2025)
2. Гловчук І. В., Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Пчеліна О. В., Степанюк Р. Л. та ін. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти : науково-практичний посібник. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків: Право, 2024. 432 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/46d2d219-8362-4db3-85a8-8e837a1722f6?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 02.11.2025)
3. Стратонов В. М., Дзюрбель А. Д. Організаційно – тактичні заходи розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років. Transformation of the legal system and human rights protection under the influence of martial law: Scientific monograph. Under the general editorship of Stratonov V.M. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P.302-320. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/21027> (дата звернення 02.11.2025)
4. Лускатов О. В. Розслідування нерозкритих злочинів минулих років : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 23.09.2006. URL: https://uacademic.info/ua/document/0406U003887?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 02.11.2025)

5. Стратонов В. М., Дзюрбель А. Д. Значення аналізу стану розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/173> (дата звернення 02.11.2025)
6. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 464 с.
7. Митич С. П. «Особливості розслідування нерозкритих злочинів минулих років» // Дні науки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на факультеті правових наук, 2014 : тези наукових доповідей та повідомлень. Київ: НаУКМА, 2014. С. 93-95. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/fdb8fdbd-25c2-4595-bf10-82a8515ff65e?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 02.11.2025)
8. Стратонов В.М., Літвін В.В. Проблеми розмежування понять «розкриття», «розшук» та «розслідування» щодо злочинів минулих років. *Вісник Прокуратури*. 2014. №3(153). С. 90–95.
9. Горбачевський В. Я., Захаров В. І., Ієрусалімов І. О. та ін. Криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років (умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень) : навч.-практ. посібник. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 68 с.
10. Стратонов В.М. Версії в практиці пізнавальної діяльності слідчого. *Право і Безпека*. 2011. №1(38). С. 96–98.
11. Стратонов В. М. Криміналістична інформація та сучасні інформаційні технології як складові прийняття обґрунтованих рішень слідчим. *Форум права*. 2011. №1 URL: http://www.nduv.gov.ua/e-journals/FR/2011-1/11_cvmors.pdf (дата звернення 02.11.2025)
12. Стратонов В.М. Характеристика початкового етапу розслідування. *Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС*. 2011. №1(54). С. 37–45
13. Коновалова В. О. Організація і планування розслідування. Поняття і принципи планування. Техніка планування / В. О. Коновалова // Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. К.: Ін Юре, 2001. 462 с.
14. Сливка, С. С. Організація та тактика розслідування злочинів: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. 5, 145–152. <https://doi.org/10.32782/2524-0374> (дата звернення 02.11.2025)
15. FBI Annual Report. (2023). Cold Case Investigations and DNA Technology Advances. Washington, DC: Federal Bureau of Investigation. <https://www.fbi.gov/news/stories/year-in-review-2023> (дата звернення 02.11.2025)
16. Europol. (2022). Data-Driven Law Enforcement in the EU: Analytical Case-Linkage Methods. The Hague: Europol Publications. <https://www.europol.europa.eu/how-we-work/europol-analysis-projects> (дата звернення 02.11.2025)
17. European Commission. (2021). White Paper on Artificial Intelligence – A European Approach to Excellence and Trust. Brussels: EC. <https://digital-strategy.ec.europa.eu> (дата звернення 02.11.2025)
18. Council of Europe. (2022). Ethical Principles for the Use of AI in Criminal Justice Systems. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence> (дата звернення 02.11.2025)
19. Єдиний державний реєстр судових рішень (2023). Аналітичний огляд судової практики щодо розслідування нерозкритих злочинів. <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 02.11.2025).
20. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України науково-методична робота. *Станом на 14 квітня 2024 року/ За заг. ред. Стратонова В.М. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2024. 1208с.*

REFERENCES:

1. Theoretical foundations of planning and programming of investigative (detective) actions: monograph / O. O. Khan; ed. by V. A. Zhuravlya. Odesa: Helvetica Publishing House, 2021. 198 p. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49641dded5e14612a368f7492749c283/content>
2. Glovyuk I.V., Lytvyn O.M., Orlov Yu.V., Pchelina O.V., Stepanyuk R.L. et al. Investigation of war crimes and war-related criminal offenses: criminal legal, criminal procedural and forensic aspects: scientific and practical manual. 2nd ed., supple-

mented and revised. Kharkiv: Pravo, 2024. 432 p. URL: https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/46d2d219-8362-4db3-85a88e837a1722f6?utm_source=chatgpt.com

3. Stratonov V. M., Dzyurbel A. D. Organizational and tactical measures for the disclosure and investigation of unsolved crimes of the past. Transformation of the legal system and human rights protection under the influence of martial law: Scientific monograph. Under the general editorship of Stratonov V.M. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P.302-320. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/21027>

4. Luskatov O. V. Investigation of unsolved crimes of the past: dissertation ... candidate of legal sciences: special. 12.00.09. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs, 23.09.2006. URL: https://uacademic.info/ua/document/0406U003887?utm_source=chatgpt.com

5. Stratonov V. M., Dzyurbel A. D. The significance of the analysis of the state of disclosure and investigation of unsolved crimes of the past years. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/173>

6. Criminalistics: Textbook / Coauthors: V. Yu. Shepitko, V. O. Konovalova, V. A. Zhuravel and others / Edited by prof. V. Yu. Shepitko. 4th ed., revised and supplemented Kh.: Pravo, 2008. 464 p.

7. Mytych S.P. "Features of the investigation of unsolved crimes of the past years" // Days of Science of the National University "Kyiv Mohyla Academy" at the Faculty of Law, 2014: abstracts of scientific reports and announcements. Kyiv: NaUKMA, 2014. – P.93-95. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/fdb8fdbd-25c2-4595-bf10-82a8515ff65e?utm_source=chatgpt.com

8. Stratonov V.M., Litvin V.V. Problems of distinguishing the concepts of "disclosure", "search" and "investigation" in relation to crimes of the past years. Bulletin of the Prosecutor's Office. 2014. No. 3(153). P. 90–95.

9. Gorbachevsky V. Ya., Zakharov V. I., Ierusalimov I. O. et al. Forensic support for the disclosure and investigation of unsolved crimes of past years (intentional murders and grievous bodily harm): a teaching-practical manual. Kyiv: National Academy of Internal Affairs of Ukraine, 2001. 68 p.

10. Stratonov V. M. Versions in the practice of cognitive activity of the investigator. Law and Security. 2011. No. 1(38). P. 96–98.

11. Forensic information and modern information technologies as components of making informed decisions by investigators. Law Forum. 2011. No. 1 URL: http://www.nduv.gov.ua/e-journals/FR/2011-1/11_cvmors.pdf

12. Characteristics of the initial stage of the investigation. Bulletin of the Zaporizhzhia Law Institute of the Department of Internal Affairs. 2011. No. 1(54). P. 37–45

13. Konovalova V. O. Organization and planning of investigation. Concepts and principles of planning. Planning technique / V. O. Konovalova // Criminology: textbook / ed. V. Yu. Shepitka. K.: In Yure, 2001. 462 p.

14. Slivka, S. S. Organization and tactics of crime investigation: current state and directions of improvement. Legal scientific electronic journal. 2020. 5, 145–152. <https://doi.org/10.32782/2524-0374>

15. FBI Annual Report. (2023). Cold Case Investigations and DNA Technology Advances. Washington, DC: Federal Bureau of Investigation. <https://www.fbi.gov/news/stories/year-in-review-2023>

16. Europol. (2022). Data-Driven Law Enforcement in the EU: Analytical Case-Linkage Methods. The Hague: Europol Publications. <https://www.europol.europa.eu/how-we-work/europol-analysis-projects>

17. European Commission. (2021). White Paper on Artificial Intelligence – A European Approach to Excellence and Trust. Brussels: EC. <https://digital-strategy.ec.europa.eu>

18. Council of Europe. (2022). Ethical Principles for the Use of AI in Criminal Justice Systems. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence>

19. Unified State Register of Court Decisions (2023). Analytical review of judicial practice on the investigation of unsolved crimes. <https://reyestr.court.gov.ua/>

20. Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine - scientific and methodological work. As of April 14, 2024 / General editor. Stratonov V.M. Kyiv: Publishing house "Professional", 2024. 1208 p.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2025

Рекомендована до друку 17.11.2025

Опублікована 28.11.2025

УДК 343.13(477)«364»

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-4-6>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Стратонов Василь Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
Stratonov@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7548-0630

У статті **поставлено за мету** дослідження нормативно правових актів, які було прийнято та введено в дію під час воєнного стану, а саме в період з 2022 по 2025 рік включно. Необхідність проведення аналізу даних нормативно правових документів пов'язувалась з визначенням їх значення та породження окремих ризиків та проблем під час правозастосовної діяльності.

Дослідження побудовано на комплексному аналізі нормативно-правових актів (КПК України, законодавчі ініціативи 2022–2025 рр.), рішень Конституційного Суду України, офіційних звітів міжнародних інституцій (Рада Європи, ООН, Human Rights Watch, Amnesty International), аналітичних матеріалів українських відомств і громадських організацій, а також на огляді наукової та галузевої літератури. Методи які використовувались комплексно в процесі дослідження дозволили отримати обґрунтовані результати. До вказаних методів увійшли: формально-юридичний аналіз, порівняльний метод, контент-аналіз офіційних звітів та експертна інтерпретація, а також метод аналізу й синтезу, прогностичний метод.

Результати та висновки такої діяльності. У статті здійснено комплексний аналіз проблем кримінального процесуального законодавства України станом на 2024–2025 рр. Розглянуто питання судового контролю за триманням під вартою в умовах воєнного стану, незалежності антикорупційних органів, цифровізації процесу і статусу електронних доказів, умов тримання під вартою та гармонізації національного законодавства з Римським статутим МКС. Запропоновано конкретні законодавчі та інституційні заходи для гармонізації процедур та посилення гарантій прав людини у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальний процес; кримінальне правопорушення; права людини; воєнний стан; антикорупційні органи; електронні докази; антикорупційна діяльність, МКС.

CURRENT PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION OF UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

Stratonov Vasyl Mykolayovych,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine,
Professor at the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
stratonov@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7548-0630

The article **aims** to study the regulatory legal acts that were adopted and put into effect during martial law, namely in the period from 2022 to 2025 inclusive. The need to analyze these regulatory legal documents was associated with determining their significance and the generation of certain risks and problems during law enforcement activities.

The study is based on a comprehensive analysis of regulatory legal acts (CPC of Ukraine, legislative initiatives 2022–2025), decisions of the Constitutional Court of Ukraine, official reports of international institutions (Council of Europe, UN, Human Rights Watch, Amnesty International), analytical materials of Ukrainian departments and public organizations, as well as a review of scientific and industry literature. The methods used comprehensively in the research process allowed us to obtain substantiated results. The specified methods included: formal and legal analysis, comparative method, content analysis of official reports and expert interpretation, as well as the method of analysis and synthesis, and prognostic method.

Results and conclusions of such activities. The article provides a comprehensive analysis of the problems of the criminal procedural legislation of Ukraine as of 2024–2025. The issues of judicial control over detention under martial law, the independence of anti-corruption bodies, the digitalization of the process and the status of electronic evidence, the conditions of detention and the harmonization of national legislation with the Rome Statute of the ICC are considered. Specific legislative and institutional measures are proposed to harmonize procedures and strengthen human rights guarantees in criminal proceedings.

Keywords: criminal process; criminal offense; human rights; martial law; anti-corruption bodies; electronic evidence; anti-corruption activities, ICC. Court.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації, що розпочалася у лютому 2022 року, кардинально змінила практику застосування кримінально-процесуального законодавства в Україні. Законодавчі акти та тимчасові норми, запроваджені у відповідь на виклики воєнного стану, сприяли оперативності слідства і судочинства – але також поставили нові питання щодо захисту процесуальних гарантій, дотримання прав підозрюваних і підсудних, забезпечення незалежності інституцій, що здійснюють досудове розслідування та процесуальне керівництво, проте породили і певні проблеми саме в правозастосовній практиці. Тому зупинимось на характеристиці даних проблем і запропонуємо власне бачення їх вирішення.

Мета статті актуалізувати увагу науковців та практиків на внесених змінах до нормативно правової бази щодо здійснення судочинства в період воєнного стану.

1. Нормативно-правова база та останні законодавчі зміни

Серед низки нормативно правових документів можемо виділити та коротенько охарактеризувати наступні:

- **Закон № 2111-IX (03.03.2022)** – додаткове регулювання діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Центральна зміна – формалізація «особливого режиму» досудового розслідування (стаття 615) і делегування частини повноважень (наприклад, у питаннях, пов'язаних з триманням під вартою) від слідчого судді до керівника прокуратури у визначених випадках. Внесені зміни до норм, що регулюють порядок прийняття рішень про початок досудового розслідування та фіксацію процесуальних дій у документальних/технічних носіях;

- **Закон № 2201-IX (14.04.2022)** – удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, уточнено процедури відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, встановлено механізми забезпечення доступу керівництва прокуратури до матеріалів розслідування. Цей нормативно правовий документ було створено з метою врегулювання правового механізму для відновлення матеріалів, які могли бути втрачені внаслідок бойових дій, та забезпечення продовження провадження за суттю, незважаючи на фізичні втрати матеріалів (додано до КПК України статтю 615-1), де врегульовувалась процедура відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження (перелік документів, підстави відновлення, роль слідчого судді, відшкодування втрачених арештованих речей державою при наявності втрат через воєнні дії). Таким чином було отримано підстави для відшкодування втрат речей/документів, що були під арештом, але знищені внаслідок воєнних дій, проте виникли ризики запровадження формальних механізмів відновлення доказів (клопотання

до слідчого судді, критерії доказової маси для відновлення). Адже відновлення доказів на основі копій та електронних витягів потребує високого стандарту перевірки для уникнення фабрикації доказів; гарантування права захисту на доступ до матеріалів – критично;

- **Закон № 2858-IX (12.01.2023)** – захист прав та інтересів дитини при затриманні/триманні під вартою батьків. Доповнення статей 191, 194, 213, 508, 583, 584 новими частинами затвердили зобов'язання службових осіб повідомляти органи опіки та піклування про випадки залишення дитини без батьківського піклування; фіксація часу повідомлення у протоколі;

- **Закон № 3341-IX (23.08.2023)** – особливості обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану. Закон деталізує порядок обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану: ряд категорій справ мають особливий режим обчислення строків, в деяких випадках строки «не обчислюються», у інших – встановлено конкретні ліміти (наприклад, 30 місяців) та можливість продовження у встановлених рамках. У статті 219 закріплено: строки досудового розслідування не обчислюються для низки тяжких статей (зокрема статті 437–439, частина перша статті 442 КК); при об'єднанні проваджень загальний строк може не обчислюватись. Частину восьму статті 615 викладено у формулюванні, що дозволяє не включати період дії воєнного стану до загальних строків для певних проваджень; встановлено строк 30 місяців для проваджень, відкритих після введення воєнного стану, з можливістю продовження. Тому виникають ризики оскільки зміна підходу до строків впливає на таймінг обґрунтування підозри і процесуальну стратегію сторін то для окремих категорій злочинів застосування норми «строк не обчислюється» може означати фактичну відсутність граничних строків досудового розслідування, що потребує підвищеної уваги до контролю за тривалістю розслідування та захистом особи. Відсутність чітких строків для деяких категорій може створити ризик необґрунтовано тривалого досудового розслідування; критично важливий судовий контроль та обґрунтування продовжень.

- **Закон № 3902-IX (20.08.2024)** – вдосконалення відповідальності за порушення порядку несення/проходження військової служби та пов'язані зміни до КПК України. Закон вдосконалює механізми відповідальності за порушення порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану та вносить відповідні правки до КПК, що визначають процесуальні процедури у зв'язку з цим (наприклад, уточнення підстав звільнення від кримінальної відповідальності за умови добровільного повернення до служби, роль письмової згоди командира тощо). Доповнення положень частин статей (зокрема статей 286–288) у частинах, що стосуються звільнення

від кримінальної відповідальності та процедур, які це супроводжують (отримання письмової згоди командира, зобов'язання суду поновити на службі). Зміни щодо статті 616 (скасування запобіжного заходу для проходження військової служби) – розширення підстав та умов звернення про скасування тримання під вартою з метою проходження служби.

• *Закон № 4033-IX (29.10.2024)* – регулювання угод про визнання винуватості у справах корупційного характеру. Закон уточнює правила укладення та затвердження угод про визнання винуватості в кримінальних провадженнях, зокрема у справах корупційного характеру, і впливає на процедури та межі допустимих санкцій (дозволяє суду призначати більш м'яке покарання у межах, встановлених окремими положеннями). Уточнена термінологія («визнання винуватості»), додано статтю 69-2 КК про призначення більш м'якого покарання при укладенні угоди у корупційних провадженнях; внесено зміни до статей КПК, що регулюють затвердження угоди про визнання винуватості (обґрунтування, повторні звернення, межі змін покарання). Уточнені межі штрафів як додаткового покарання при угодах (конкретні діапазони у НМДГ).

• *Закон № 4111-IX (04.12.2024)* – притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп іноземних посадовців (вплив на КПК). Внесені процесуальні норми, які полегшують розслідування і притягнення до відповідальності юридичних осіб та пов'язаних осіб у міжнародних ситуаціях; уточнення підслідності, форми доказування та застосування додаткових заходів. Слідчі підрозділи отримали інструменти для ефективнішого розслідування економічних та транснаціональних корупційних злочинів, адже зростає потреба в міжнародній правовій допомозі та співпраці. Проте, на нашу думку можуть виникати ризики, адже можливий невинуватий тиск на бізнес. Тому необхідно розробити стандартизовані підходи при обробці доказів у справах щодо юридичних осіб; забезпечити прозорість і контроль за процедурою.

• *Закон № 4268-IX (26.02.2025)* – запобігання уникненню кримінальної відповідальності за правопорушення проти нацбезпеки, передбачає розширення або уточнення охоплення норм. Терміни «кримінальне правопорушення» є ширшими і формально охоплюють усі види кримінальної відповідальності, тоді як «злочин» у повсякденному розумінні часто сприймається як тяжкий або особливо відвідний злочин. Це може унеможливити ухилення від відповідальності через спроби кваліфікувати діяння як «не злочин», хоча за формою це кримінальне правопорушення. Уніфікація термінології в законодавчій базі дозволить використання єдиного терміну «кримінальне правопорушення» і може усунути розбіжності між Кримінальним та Кримінально-процесуальним кодексом, уникнути суперечностей у застосуванні законів у судовій практиці. Уникнення правових лазівок. Судова практика або адвокати могли намагатися застосовувати різні правові тлумачення на підставі термінологічної неоднозначності. Заміна калібрує правову мову, щоб ускладнити уникнення відповідальності саме через термінологію. Закон не змінює самі покарання чи підходи до розслідувань – він змінює лише формулювання, але в праві навіть такі «дрібниці» іноді мають велике значення в практичному застосуванні.

• *Закон № 4555-IX (22.07.2025)* – особливості розслідування зникнення осіб безвісти під час воєнного стану.

2. Характеристика нормативно правових актів

Тож узагальнюючи можемо констатувати, протягом 2022–2025 рр. до КПК України були внесені тимчасові норми, адаптовані до умов воєнного стану. Зокрема, відповідні зміни передбачали механізми спрощення процесу продовження тримання під вартою в умовах, коли повноцінний робочий режим судів неможливий. Частина таких норм була спрямована на забезпечення безперервності судового контролю, інша – зменшення адміністративних бар'єрів для слідчих органів. Однак Конституційний Суд України у рішенні від 18 липня 2024 р. визнав цю норму неконституційною, наголосивши на необхідності індивідуального судового рішення (Конституційний Суд України, 2024). Це актуалізує завдання законодавця щодо створення процедур дистанційного розгляду клопотань і забезпечення доступу до правосуддя навіть в умовах бойових дій. Судовий контроль за триманням під вартою в умовах воєнного стану. Тому проблема: Надзвичайні норми, які тимчасово дозволяли автоматичне продовження строків тримання під вартою у випадках, коли суд не мав технічної або фізичної можливості розглянути клопотання, призвели до ризику системного порушення права на свободу. Конституційний Суд України в рішенні 18–19 липня 2024 р. визнав частину шостої ст. 615 КПК неконституційною, підкресливши необхідність індивідуального, мотивованого судового рішення щодо продовження запобіжного заходу та дотримання процесуальних гарантій (Конституційний Суд України, 2024). Наслідки: Без чіткої процедурної заміни автоматичного механізму виникають ризики: 1) неправомірного тримання осіб під вартою, 2) зростання кількості скарг у ЄСПЛ та внутрішніх конституційних оскаржень, 3) ускладнення доступу до суду у прифронтових територіях. Тому ми вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні закріпити механізми дистанційного судового розгляду (відеоконференції), запровадити мобільні судові бригади, а також врегулювати алгоритм пріоритизації розгляду клопотань про тримання під вартою, з урахуванням безпеки та доступності.

3. Незалежність та баланс повноважень інституцій (НАБУ, САП, прокуратура)

Проблема: У 2024–2025 роках відбувалися значні дискусії щодо законодавчих змін, які могли обмежити незалежність НАБУ та САП. У липні 2025 року парламент ухвалив суперечливі ініціативи, які тимчасово поставили під сумнів автономію цих органів; проте пізніші політичні кроки відновили частину незалежності (Financial Times; The Guardian; AP, 2025). Наслідки: Послаблення інституційної незалежності ризикує призвести до політизації кримінальних переслідувань, ослаблення антикорупційних розслідувань та втрати довіри міжнародних партнерів. Рекомендації: формалізувати механізми добору керівництва НАБУ і САП (публічні конкурси, міжнародні експерти), забезпечити бюджетну автономію та запровадити чіткі обмеження на втручання політичних органів у слідчі дії. Необхідно проведення ефективної судової процедури в аспекті принципу верховенства права (Стратонов, 2025)

4. Електронні докази, оперативні заходи та цифровізація кримінального процесу

Україна здійснює широкий спектр проектів із цифровізації судочинства та якості обробки електронних доказів. Однак правове регулювання залишається фрагментованим. Проекти Ради Європи та інші ініціативи працюють над створенням внутрішніх інструкцій з ланцюга зберігання електронних доказів (chain-of-custody) для розслідування воєнних злочинів, але потреба у уніфікованих стандартах та системі сертифікації експертів залишається актуальною (Council of Europe – CyberUA, 2024). Як наслідок, відсутність стандартів підриває довіру до е-доказів у суді, призводить до відхилення матеріалів у процесі та створює технічні бар'єри для ефективного переслідування кіберзлочинів і воєнних злочинів. Тому, доцільно прийняти національні процедурні стандарти для електронних доказів, впровадити сертифікацію технічних експертів, провести масштабні тренінги для суддів і слідчих, а також забезпечити технічне оновлення інфраструктури судів.

5. Умови тримання під вартою, переповнення СІЗО та дотримання прав людини

Моніторингові звіти, зокрема Комітету з питань запобігання катуванням Ради Європи (CPT) та Amnesty International, фіксують проблеми переповнення слідчих ізоляторів, неадекватні умови утримання, обмежений доступ до медичної допомоги та ризики нелюдського поводження (CPT, 2024; Amnesty International, 2025). Це призводить до поганих умов, які ускладнюють реалізацію прав осіб, створюють передумови для звернень до ЄСПЛ та міжнародних органів, а також підривають довіру суспільства до системи правосуддя. Тому необхідно інвестувати у пенітенціарну інфраструктуру, впровадити альтернативні запобіжні заходи (електронний нагляд, особисті зобов'язання), посилити механізми внутрішнього контролю і зовнішнього моніторингу.

6. Розслідування воєнних злочинів та співпраця з Міжнародним кримінальним судом

Після кроків щодо ратифікації Римського статуту та пов'язаних змін до національного законодавства виникає питання сумісності формулювань кримінальних складів і процесуальних механізмів із міжнародними стандартами. Human Rights Watch та інші організації звертають увагу на ризики неточних формулювань і потенційних лазівок, що можуть ускладнити передачу доказів та процесуальну взаємодію з МКС (HRW, 2024–2025). Тому, невідповідність національних процедур міжнародним стандартам може послабити ефективність розслідувань, поставити під сумнів докази та ускладнити комбінацію внутрішнього переслідування та співпраці з МКС. Рекомендації: здійснити технічну гармонізацію кримінального права з положеннями Римського статуту, розробити стандарти збереження доказів воєнних злочинів, укласти процедури взаємодії між національними органами та МКС (Басиста І., Стратонов В., Дрозд О., 2023).

7. Рекомендації щодо вдосконалення як законодавства так і правозастосовної діяльності

Нижче наведено конкретні законодавчі, інституційні та процедурні кроки, що допоможуть усу-

нути виявлені проблеми. Законодавчі зміни щодо тримання під вартою:

1. Внести до КПК окремий розділ, що регламентує процедури розгляду питань тримання під вартою під час воєнного стану. Встановити чіткий алгоритм дій: ініціація клопотання, обов'язкові строки реагування суду, можливість проведення дистанційного розгляду (відеоконференції), та процедури екстреного доступу до суду (мобільні судові бригади).

Регуляція електронних доказів:

2. Попри активний розвиток електронного суду, регламентація електронних доказів у КПК залишається фрагментарною (Стратонов, 2025). Відсутність чітких правил автентифікації, зберігання та перевірки електронних даних призводить до процесуальних ускладнень (Фоміна, Рачинський, 2023). Це вимагає розроблення спеціальних стандартів для ланцюга зберігання доказів та масштабної підготовки суддів і слідчих. Прийняти «Процедурні стандарти для електронних доказів», які містять: визначення е-доказів, вимоги до їх автентифікації, протокол chain-of-custody, вимоги до збереження метаданих, правила залучення експертів та формат їхніх висновків.

Захист незалежності антикорупційних органів: Закріпити в законах гарантії незалежності НАБУ та САП: прозорий конкурс (Стратонов, Рибалко, 2024) при призначенні керівництва, механізми аполітичного фінансування, обмеження втручання правоохоронної вертикалі та чіткі процесуальні межі взаємодії з прокуратурою.

Покращення умов тримання під вартою: потребує аналізу звітів правозахисних організацій та міжнародних інституцій які фіксують проблеми переповнення слідчих ізоляторів, неналежні умови утримання та обмежений доступ до медичної допомоги (Amnesty International, 2024). Це суперечить статтям 3 і 5 Європейської конвенції з прав людини та потребує реформування практики застосування запобіжних заходів. Розробити план модернізації СІЗО, включно з інвестиціями у медичне забезпечення, інфраструктуру, стандарти харчування та вентиляції. Запровадити регулярні зовнішні аудити умов утримання за участю громадських моніторингових груп.

Не менш важливим підготовка кадрів і навчальні програми, тому необхідно організувати системні навчальні програми для суддів, прокурорів, слідчих і експертів із питань: електронних доказів, стандартів розслідування воєнних злочинів, прав людини та методів співпраці з МКС.

Не менш важливим є міжнародна співпраця, тому у процесі імплементації норм Римського статуту у національне законодавство виникають труднощі з точністю формулювань і узгодженістю процесуальних норм. Експерти вказують на потребу гармонізації положень Кримінального кодексу та КПК з міжнародними стандартами (Human Rights Watch, 2025). А отже необхідно посилити співпрацю з Радою Європи, ООН, МКС та іншими партнерами для отримання технічної допомоги у створенні стандартів електронних доказів, підготовці кадрів та координації розслідувань воєнних злочинів. Чи існують бар'єри реалізації та ризики, звичайно, адже відомо не робить помилок лише той хто нічого не робить. Основні бар'єри: політичний опір реформам, обмежений

кадровий потенціал, фінансування інфраструктурних проектів, а також безпекові обставини – активні бойові дії, тимчасова втрата контролю над частиною територій. Подолання цих бар'єрів вимагає поєднання національної політичної волі та цільової міжнародної допомоги.

Висновки. Українська система кримінального процесу перебуває в умовах інтенсивної трансформації. Баланс між оперативністю розслідувань та процесуальними гарантіями прав людини є ключовим завданням. Удосконалення положень КПК, формалізація стандартів для електронних доказів, забезпечення незалежності антикорупційних органів та поліпшення умов утримання під вартою – пріоритетні напрямки реформ.

Кримінально-процесуальне законодавство України потребує подальшого вдосконалення з метою досягнення балансу між забезпеченням оперативності розслідувань та гарантіями прав людини. Найгострішими залишаються проблеми судового контролю під час воєнного стану, інституційної незалежності антикорупційних органів, цифровізації кримінального процесу та дотримання міжнародних стандартів при розслідуванні воєнних злочинів. Перспективним напрямом реформ є розроблення чітких процесуальних стандартів для електронних доказів, модернізація інфраструктури СІЗО та забезпечення практичної реалізації рішень Конституційного Суду

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституційний Суд України (2024, 18–19 липня). Рішення щодо ч. 6 ст. 615 КПК України. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynyy-sud-ukrayiny-vyznav-nekonstytuciynouy-chastynu-shostu-statti-615-kpk-0> (дата звернення 01.10. 2025)
2. Human Rights Watch (2025). World Report 2025: Ukraine – International justice and ICC matters. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/ukraine> (дата звернення 01.10. 2025)
3. Human Rights Watch (2025, 24 липня). Ukraine: New Law Undercuts Independence of Anti-Corruption Bodies. URL: <https://www.hrw.org/news/2025/07/24/ukraine-new-law-undercuts-independence-of-anti-corruption-bodies> (дата звернення 01.10. 2025)
4. Amnesty International (2025). A Deafening Silence: Ukrainians held incommunicado, forcibly disappeared and tortured. URL: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2025/03/EUR-50.9046.2025-A-deafening-silence-2.pdf> (дата звернення 01.10. 2025)
5. Council of Europe (CyberUA project) (2024). Strengthening capacities on electronic evidence. URL: <https://rm.coe.int/3769-cyberua-summary-june2024/1680b0605a> (дата звернення 01.10. 2025)
6. CPT (Council of Europe) (2024, 23 квітня). Report on its visit to Ukraine – findings on prison conditions. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-publishes-report-on-its-visit-to-ukraine> (дата звернення 01.10. 2025)
7. Transparency International Ukraine (2024–2025). Anti-corruption steps and legislative risks. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/anti-corruption-steps-ukraine-must-take-in-2025/> (дата звернення 01.10. 2025)
8. Financial Times (2025, Jul). Ukraine restores independence of anti-corruption agencies. URL: <https://www.ft.com/content/0289c26c-ce11-48d3-9dd3-3bb9a857fa05>
9. The Guardian (2025, Jul 25). Anti-corruption agencies endorse bill restoring their independence. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/ukraine-warbriefing-anti-corruption-agencies-endorse-bill-restoring-their-independence> (дата звернення 01.10. 2025)
10. Стратонов В. М. Ефективна судова процедура в аспекті принципу верховенства права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2024. С. 38–41. URL: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-6-6> http://apnl.dnu.in.ua/6_2024/8.pdf (дата звернення 01.10. 2025)
11. Тетяна Фоміна, Олексій Рачинський. Електронні докази у кримінальному процесі: проблемні питання теорії та практики. *Вісник ХНУВС*. 2023. № 3(102). С. 207–230 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd318fae-006d-4f81-a922-b97e2795874f/content> (дата звернення 01.10. 2025)
12. Стратонов В. Актуальні напрями використання електронних інформаційних систем в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки» Випуск 1*. 2025. Гельветика, 2025. С. 36–42 DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-1-6> (дата звернення 01.10. 2025)
13. U.S. Department of State (2025/2024). 2024 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2024-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine> (дата звернення 01.10. 2025)
14. Стратонов В. Електронне судочинство в Україні: аналіз вітчизняного законодавства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки Том 35 (74) № 6*. 2024. С. 122–128 URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/23.pdf (дата звернення 01.10. 2025)
15. Стратонов В. Використання цифрових технологій у виявленні та документуванні фактів експлуатації людини під час збройних конфліктів: доказова база в міжнародних судах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки Том 36 (75) №1*. 2025. С.173–178 DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/28> URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/30.pdf (дата звернення 01.10. 2025)
16. Vasyl Stratonov, Volodymyr Rybalko. Interpretation of the Evaluative Concept of “Integrity” as a Part of Judge Selection and Qualification Evaluation Practice. *Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia T.33 №4* (2024), С.73–85 URL: <https://journals.umcs.pl/sil/article/view/18211> (дата звернення 01.10. 2025)
17. OHCHR (2025, Jun 30). Report on the Human Rights Situation in Ukraine (1 Dec 2024 – 31 May 2025). URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Report-on-the-Human-Rights-Situation-in-Ukraine-1-December-2024-31-May-2025> (дата звернення 01.10. 2025)
18. Басиста І., Стратонов В., Дрозд О. Перспективи та невідворотність відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності (діяльність спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні (ЖТ); Співробітництво із міжнародним кримінальним судом; перспективи створення міжнародного трибуналу АД НОС тощо) (Продовження огляду)». *Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph*. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 876 p.

REFERENCE:

1. Constitutional Court of Ukraine (2024, July 18–19). Decision on Part 6 of Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynyy-sud-ukrayiny-vyznav-nekonstytuciynouy-chastynu-shostu-statti-615-kpk-0> [in Ukrainian]
2. Human Rights Watch (2025). World Report 2025: Ukraine – International justice and ICC matters. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/ukraine> [in Ukrainian]
3. Human Rights Watch (2025, 24 липня). Ukraine: New Law Undercuts Independence of Anti-Corruption Bodies. URL: <https://www.hrw.org/news/2025/07/24/ukraine-new-law-undercuts-independence-of-anti-corruption-bodies> [in Ukrainian]
4. Amnesty International (2025). A Deafening Silence: Ukrainians held incommunicado, forcibly disappeared and tortured. URL: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2025/03/EUR-50.9046.2025-A-deafening-silence-2.pdf> [in Ukrainian]
5. Council of Europe (CyberUA project) (2024). Strengthening capacities on electronic evidence. URL: <https://rm.coe.int/3769-cyberua-summary-june2024/1680b0605a> [in Ukrainian]

6. CPT (Council of Europe) (2024, 23 квітня). Report on its visit to Ukraine – findings on prison conditions. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-publishes-report-on-its-visit-to-ukraine> [in Ukrainian]
7. Transparency International Ukraine (2024–2025). Anti-corruption steps and legislative risks. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/anti-corruption-steps-ukraine-must-take-in-2025/> [in Ukrainian]
8. Financial Times (2025, Jul). Ukraine restores independence of anti-corruption agencies. URL: <https://www.ft.com/content/0289c26c-ce11-48d3-9dd3-3bb9a857fa05> [in Ukrainian]
9. The Guardian (2025, Jul 25). Anti-corruption agencies endorse bill restoring their independence. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/ukraine-warbriefing-anti-corruption-agencies-endorse-bill-restoring-their-independence> [in Ukrainian]
10. Stratonov V. M. EFFECTIVE COURT PROCEDURE IN THE ASPECT OF THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW. Current Problems of Domestic Jurisprudence No. 6. 2024. P. 38-41. URL: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-6-6> [in Ukrainian]
11. Tetyana FOMINA, Olexiy RACHYNSKY. ELECTRONIC EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PROBLEM ISSUES OF THEORY AND PRACTICE Bulletin of the Ukrainian State Institute of Internal Affairs 2023. No. 3(102). P. 207-230 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd318fae-006d-4f81a922b97e/2795874f/content> [in Ukrainian]
12. Stratonov V. CURRENT DIRECTIONS OF USE OF ELECTRONIC INFORMATION SYSTEMS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: "Legal Sciences" Issue 1. 2025. Helvetica, 2025. pp. 36–42 DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-1-6> [in Ukrainian]
13. U.S. Department of State (2025/2024). 2024 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2024-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine> [in Ukrainian]
14. Stratonov V. ELECTRONIC JUSTICE IN UKRAINE: ANALYSIS OF DOMESTIC LEGISLATION. Academic Notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: Legal Sciences Volume 35 (74) No. 6. 2024. P. 122–128 URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/23.pdf [in Ukrainian]
15. Stratonov V. USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN DETECTING AND DOCUMENTING FACTS OF HUMAN EXPLOITATION DURING ARMED CONFLICT: EVIDENCE BASE IN INTERNATIONAL COURTS Scientific Notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: Legal Sciences Volume 36 (75) No. 1. 2025. P.173-178 https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/30.pdf [in Ukrainian]
16. VASYL STRATONOV VOLODYMYR RYBALKO Interpretation of the Evaluative Concept of "Integrity" as a Part of Judge Selection and Qualification Evaluation Practice. *Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia* T.33 №4 (2024), C.73-85 URL: <https://journals.umcs.pl/sil/article/view/18211> [in Poland]
17. OHCHR (2025, Jun 30). Report on the Human Rights Situation in Ukraine (1 Dec 2024 – 31 May 2025). URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Report-on-the-Human-Rights-Situation-in-Ukraine-1-December-2024-31-May-2025> [in Ukrainian]
18. Basista I., Stratonov V., Drozd O. Prospects and inevitability of responsibility for the commission of war crimes, genocide, aggression and crimes against humanity (activities of the Joint Investigative Team for the Investigation of Serious International Crimes in Ukraine (JIT); Cooperation with the International Criminal Court; prospects for the creation of an AD HOC international tribunal, etc.) (Continuation of the review)". Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 876 p.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2025

Рекомендована до друку 21.10.2025

Опублікована 28.11.2025

НОТАТКИ

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ «ЮРИДИЧНІ НАУКИ»**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Коректура – *Н.С. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка – *С.С. Любченко*

Формат 60×84/8. Гарнітура Pragmatica.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 4,88.
Замов. № 1125/921. Наклад 300 прим.
Підписано до друку 28.11.2025 р.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.